

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

Tajemství lesní mýtiny

Náměty pro program lesních mateřských škol v České republice

Diplomová práce

Autor: Bc. Petra Vávrová
Studijní program: Předškolní a mimoškolní pedagogika
Studijní obor: Pedagogika předškolního věku
Vedoucí práce: PhDr. Yveta Pohnětalová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor:	Bc. Petra Vávrová
Studium:	P14P0250
Studijní program:	N7531 Předškolní a mimoškolní pedagogika
Studijní obor:	Pedagogika předškolního věku
Název diplomové práce:	Tajemství lesní mýtiny - návrh vzdělávacího programu pro lesní mateřské školy
Název diplomové práce AJ:	The Secret of the Forest Glade - concept of the educational program for forest kindergartens

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce je navrhnout program pro české lesní mateřské školy, který bude zaměřen na tvořivost, spolupráci a rozvíjení sociálních vztahů. Teoretická část se zabývá charakteristikou lesních mateřských škol, klíčovými kompetencemi, tvořivostí, kooperací, důležitostí prosociálního citění a zamýšlí se nad vlivem pobytu v přírodě na rozvoj osobnosti dítěte. Praktická část obsahuje návrh (vizi) ročního vzdělávacího programu, jehož součástí je podrobný popis jedné ucelené části, její realizace a závěrečná reflexe.

Garantující pracoviště:	Ústav primární a preprimární edukace, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Yveta Pohnětalová, Ph.D.
Oponent:	PaedDr. Vladimíra Hornáčková, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	27.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala (pod vedením vedoucí diplomové práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne .....

.....

Poděkování

V úvodu své práce bych chtěla upřímně poděkovat paní doktorce Yvetě Pohnětalové za důvěru, vedení, trpělivost a konzultace při zpracování této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině – mamce za pečlivé čtení a rady a tatškovi za ochotu mě odvézt, kam bylo třeba a svému snoubenci za trpělivost. Další velké díky patří lesní mateřské škole U Tří veverek za poskytnutí možnosti realizovat program, za jejich vlídné přijetí a spolupráci.

Anotace

VÁVROVÁ, Petra (2016). *Tajemství lesní mýtiny – Náměty pro program lesních mateřských škol v České republice*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové. 119 s. Diplomová práce.

Cílem diplomové práce je navrhnout vzdělávací program pro české lesní mateřské školy, který bude zaměřen na tvořivost, spolupráci a rozvíjení sociálních vztahů formou prožitkového učení. Teoretická část se zabývá charakteristikou lesních mateřských škol, klíčovými kompetencemi, tvořivostí, kooperací, učením prožitkem, důležitostí prosociálního citění a zamýšlí se nad vlivem pobytu v přírodě na rozvoj osobnosti dítěte. Praktická část obsahuje návrh (vizi) ročního vzdělávacího programu, jehož součástí je podrobný popis jedné ucelené části, její realizace a závěrečná reflexe.

Klíčová slova: lesní mateřské školy, učení prožitkem, kooperace, prosociální citění, vzdělávací program.

Annotation

VÁVROVÁ, Petra (2016). *The Secret of the Forest Glade - concept of the educational program for forest kindergartens*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové. 119 pp. Diploma Thesis.

The goal of diploma thesis is create program for education in Czech forest kindergartens. The main principles will be creativity, cooperation and developing the social skills. Children will get new knowledge and skills with their own experiences. Theoretical part is dealing with characteristic of forest kindergartens, main competencies, creativity, cooperation, learning by experience and importance of social skills. Next aim is influence nature on child personality. Practical part includes vision of education plan for one year. In this part is punctual description of realisation section of the plan and evaluation.

Keywords: forest kindergartens, learning by experience, cooperation, social feelings, educating program.

Obsah

Úvod.....	9
1. Lesní mateřské školy	10
1.1. Asociace lesních mateřských škol v České republice.....	11
1.1.1. Standardy kvality	11
1.2. Výzkumy a LMS.....	12
1.3. Přednosti LMS.....	13
1.4. Nedostatky LMS.....	14
2. Vliv prostředí	14
2.1. Možnosti ovlivňování prostředí v LMS.....	14
2.2. Vliv pobytu v přírodě na rozvoj osobnosti dítěte	15
3. Sociální a prosociální citění.....	16
3.1. Kooperace a komunikace	18
3.2. Respekt a responsibilita	20
4. Tvořivost a individualita.....	21
5. Prožitkové a situační učení	21
6. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a LMS	22
7. Organizace dne v LMS.....	24
8. Bezpečnost práce (stanovení pravidel).....	26
9. Návrh vzdělávacího programu.....	28
9.1. Charakteristika vzdělávacího programu Tajemství lesní mýtiny	28
9.2. Charakter budovy a okolí	29
9.3. Rituály	30
9.4. Zásady	31
9.5. Členění vzdělávacího obsahu do integrovaných bloků.....	32
10. Lesní mateřská škola U tří veverek – realizace projektu.....	37

10.1.	Odemykání vody	39
10.1.1.	Stručný plán a průběh.....	44
10.2.	Chráníme les a přírodu	72
10.2.1.	Stručný plán a průběh.....	77
10.3.	Evaluace.....	111
11.	Shrnutí	112
12.	Závěr.....	112
13.	Zdroje.....	114
	Seznam použitých zkratek.....	118
	Seznam příloh	119

Úvod

Lesní mateřské školy nabízejí dětem možnost vývoje v přírodě, která byla po věky naším přirozeným prostředím. Kde lépe by se děti rozvíjely, než v jejich přirozeném prostředí? Nabízí se otázka, jaké mají přirozené prostředí dnešní děti a jaké přirozené prostředí jsou pro ně dospělí ochotní vytvořit a poskytnout. Pro dospělé se přirozeným prostředím stávají firemní kanceláře, či obývací pokoje v jejich domech a přirozeným pohybem je sezení u počítače, televize, nebo u tabletu. Předpokládám, že každý rodič si přeje, aby se jeho dítě mělo lépe, než on sám. Dopřejme dětem možnost poznat přírodu, která je obklopuje a její nekonečné možnosti tvořivého využití. Čím více si jí oblíbí v raném věku, tím více můžeme doufat, že se k ní budou vracet a budou k ní ohleduplnější, než dnešní generace.

Diplomová práce vychází z poznatků Bakalářské práce *Inspirace ze zahraničí pro české lesní mateřské školy*, kdy jsem se zaměřila na popis a srovnání navštívených mateřských škol (Vávrová, 2014). Závěry mých objevů jsou zakomponovány do praktické části – tudíž do návrhu vzdělávacího programu lesních mateřských škol.

V teoretické části práce se nachází popis lesních mateřských škol, jejich přednosti a nedostatky, působení venkovního prostředí na osobnost dítěte. Dále rozebírá sociální a prosociální citění, kooperaci, komunikaci, respekt, tvořivost, individualitu a prožitkové se situačním učením. Pro návaznost na praktickou část je zde zmíněna propojenost Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání s lesní mateřskou školou, organizace dne lesní mateřské školy a stanovení pravidel.

Diplomová práce má prakticky zaměřený cíl. Cílem je vytvořit a zrealizovat program pro lesní mateřské školy v České republice, který bude zaměřený právě na zjištěné nedostatky. Jedná se hlavně o vědomé působení na rozvíjení sociálních vztahů a vazeb mezi dětmi s důrazem na tvořivost a individualitu. Program *Tajemství lesní mýtiny* by měl dětem nabídnout ucelený pohled na své okolí a možnosti jeho využití, měl by jim pomoci nebát se ptát a zvídat, měl by jim dopřát zjišťovat vlastní tajemství ať už drobná, nebo velká. Představa tajemství nemá být pouhým společným objevem, měla by v sobě skrývat individuální pojetí a možnost přátelského svěřením se s naším poznatkem ostatním, kteří ho s pochopením přijmou a neodsoudí ho.

1. Lesní mateřské školy

Lesní mateřské školy (dále jen LMŠ) představují další variantu předškolního alternativního vzdělávání, které začíná být v České republice čím dále oblíbenější. V roce 2012 se na území České republiky vyskytovalo kolem 30 LMŠ (Vošahlíková, 2012). V dnešní době nalezneme, dle vyhledávače na stránkách Asociace LMŠ, na území České republiky 76 LMŠ. Ovšem udává se i celkový počet 120 LMŠ (Roubíčková, 2015).

Hlavním odlišujícím prvkem LMŠ od těch klasických mateřských škol je celodenní pobyt dětí ve venkovním prostředí za jakéhokoliv počasí, vyjma extrémů (tzn.: silné deště, veliký vítr, nebo silná vánice s teplotami výrazně pod bodem mrazu). V případě nepříznivého počasí mají na svém pozemku vytvořené pevné zázemí, které může mít více podob (jurta, maringotka, chata, či klasický zděný domek, srub apod.) Mezi pedagogy pohybující se při vzdělávání dětí v přírodě je oblíbená věta: „Neexistuje špatné počasí, pouze špatné oblečení“ (Lacinová, 1999). „*Spojovacím prvkem je důraz na pobyt venku, práci s přírodním materiálem a rozvoj kvalitních přátelských vztahů mez dětmi*“ (Jančaříková, 2010, s. 36). LMŠ jsou atraktivnější pro mužské pedagogy, více než klasické mateřské školy (Vošahlíková, 2010).

Každá LMŠ je jiná a originální. Neexistuje sjednocující program LMŠ, což pedagogům (popřípadě zřizovateli) umožňuje inspirovat se z jiných programů a brát si vždy to, co jim sedí, či je nějak osloví. Vedení a pedagogové jsou velmi důležitým prvkem každé mateřské školy. Vždy záleží na jejich přístupu a „programové“ orientaci, zaměření. LMŠ nejčastěji čerpají inspiraci z Waldorfské pedagogiky a z Montessori pedagogiky, které jsou také velmi spjaté s přírodou. Ovšem co se týče plánování výchovně vzdělávací činnosti, využívají LMŠ Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání vydané Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. LMŠ zatím nejsou nijak právně ukotveny, na jejich závazné definici a evidenci v současné době pracuje Asociace pro LMŠ (Asociace lesních mateřských škol¹; Michek, 2015).

Některé LMŠ využívají i respektující přístupy (Respektovat a být respektován), prožitkové učení a situační učení.

„Podstata výchovného působení v lesní MŠ je společná s běžnou MŠ – dítě je podporováno a rozvíjeno s respektem k jeho individualitě a vlastní vůli poznávat“ (Michek, 2015, s. 46).

---

¹ www.lesnims.cz

O historii LMŠ v České republice nejsou záznamy, existují pouze novodobé zmínky o znovuobjevení venkovní pedagogiky a vznik lesních školek a dětských klubů, které mají za inspiraci právě LMŠ. Znamená to tedy, že dříve se při vzdělávání dětí také provozovala venkovní pedagogika (lesní, přírodní pedagogika), která má na našem území určitou tradici. Již v roce 2007 byla na Liberecku založena soukromá lesní škola, která byla v provozu dva roky. Od roku 2009 se začaly zakládat dětské kluby inspirované lesní pedagogikou, např. Dětský dopolední klub Šárynka, Klub v Pejškově, lesní školka Taras a další (Jančaříková, 2010). K nám se LMŠ začaly šířit z Německa a z Rakouska. Nejstarší LMŠ ovšem pocházejí z Norska a ze Švédska (Uzel, 2010).

1.1. Asociace lesních mateřských škol v České republice

V České republice vznikla Asociace LMŠ, která tyto školy sdružuje a poskytuje různá poradenství, pomoc a i LMŠ zastupuje při jednání s orgány veřejné moci (Jančaříková, Kapuciánová, 2013). Tato asociace v nynější době sdružuje přes 120 LMŠ (lesních klubů) z celé České republiky. Dlouhodobým záměrem asociace je vytvoření kvalitního prostředí pro rozvoj nových lesních klubů (LMŠ) a zlepšování klubů již existujících. Zabývá se vytvářením standardů, jakožto vzorů na cestě k ideálům. Zastupuje LMŠ před státní správou se kterou intenzivně komunikuje a snaží se zlepšit podmínky LMŠ v rámci legislativy. Pořádá také vzdělávací kurzy, semináře, workshopy, mezinárodní konference a každoroční letní školy pro pedagogy. Rozšiřuje povědomí o dobré a kvalitní školce pro veřejnost (Asociace lesních mateřských škol).

V roce 2016 se Asociaci LMŠ podařilo přesvědčit poslaneckou sněmovnu, která schválila pozměňovací návrh s definicí LMŠ, tím pádem mají LMŠ velkou šanci dostat se do tzv. Školského zákona.

1.1.1. Standardy kvality

Asociace LMŠ zavedla standardy kvality, které se dělí na procedurální, personální a provozní (zahrnující způsoby vyhodnocování). Každá LMŠ má možnost zažádat o členství a zkvalitnit svou dosavadní činnost. Pokud splní dané požadavky a zaplatí určitý finanční obnos, získá Certifikát kvality s platností na tři roky. Po třech letech musí škola zažádat o obnovení procesu získání Certifikátu kvality. Tyto standardy jsou vydané pod názvem Standardy kvality lesních mateřských škol (2014) a jsou přehledně a jasně popsány:

Procedurální určují srozumitelná a jasná pravidla ve vztahu LMŠ a rodiče, LMŠ a děti a LMŠ a veřejnost. Škola má jasně definované cíle, poslání, zásady poskytování své činnosti.

Výchovně vzdělávací cíle jsou v souladu s RVP PV². Vše podstatné mají vyvěšené na webových stránkách. Škola uzavírá s rodiči smlouvu o výchově a vzdělávání dítěte, vede dokumentaci o výchově a vzdělávání dětí, pedagogové se řídí Etickým kodexem pedagoga LMŠ. Vytváří příležitosti pro získávání zpětné vazby od rodičů, se kterými pěstuje partnerské vztahy, vtahuje je do dění LMŠ a také jim poskytuje informace různými způsoby. Každoročně škola tvoří výroční zprávu a alespoň jednou do roka se účastní Členských schůzí Asociace LMŠ (Standardy kvality lesních mateřských škol, 2014, s. 4-5).

Personální standardy se týkají pedagogů LMŠ. Musí mít vypracovaný organizační řád (kdo za co odpovídá), musí mít osvědčení o studiu a Certifikát akreditovaného kurzu při Asociace LMŠ. Počítá se také s profesionálním rozvojem pedagogů, do kterého spadají sebehodnocení i výměnné exkurze do jiných mateřských škol.

Provozní standardy určují základní vlastnosti prostředí, finanční udržitelnost, nouzové a havarijní situace, zvyšování kvality činnosti – jakých nástrojů je možno využít. U zvyšování kvality činnosti se jedná jak o interní zpětnou vazbu, tak i o externí zpětnou vazbu, která je vykonávána rodiči, veřejností, spřátelenou LMŠ a dalšími odborníky.

1.2. Výzkumy a LMŠ

V plnění vzdělávacích a výchovných potřeb se LMŠ nijak výrazně neliší od klasických mateřských škol. Z proběhnutých zahraničních výzkumů vyplývá srovnatelná, ne-li lepší, připravenost dětí z LMŠ na základní vzdělávání.

V roce 1989 ve Švédsku vedl pan McCarney výzkum, týkající se srovnání dvou mateřských škol (jednu z malého města, využívající venkovní přírodní prostředí a druhou z velkoměsta s moderním vybavením). Vyšlo najevo, že děti z mateřské školy z menšího města dopadly lépe ve všech sledovaných oblastech vývoje (šikovnější v hrubé motorice, lépe se koncentrovaly a byly méně nemocné) (Jančaříková, Kapuciánová, 2013).

Další průzkum se zabýval o možnosti hry dětí ve volné přírodě, kde se děti vyjádřily pro pobyt venku: „*Průzkum dětí z Finska, Švédska, Norska, České republiky a Holandska prokázal, že děti upřednostňují hru venku před hrou uvnitř, ale ze tří dětí, které si chtějí hrát venku, si venku může hrát jen jedno*“ (Suchochlebová, 2006, s. 35 in Jančaříková, Kapuciánová, 2013, s. 9). LMŠ jsou jednou z možností, jak těmto dětem poskytnout chybějící vzdělávání venku.

---

² Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Peter Häfner se věnoval problematice školní připravenosti dětí z LMŠ. V jeho výzkumu se srovnávají dovednosti dětí z LMŠ s dovednosti dětí z klasických MŠ. Z jeho výsledků je patrné, že dovedností dětí z LMŠ jsou srovnatelné, někdy i lepší, než dovednosti dětí z klasických MŠ (Vošahlíková, 2012).

Další zahraniční výzkum ohledně rozvoje motoriky a kreativity, který srovnával děti z klasických MŠ, z LMŠ a z lesních tříd při MŠ, který vedla Sarah Kiener v roce 2003. Ve výsledcích děti z LMŠ předčily děti z klasických škol. Děti z lesních tříd při MŠ měly nejlepší výsledek ohledně jemné motoriky (Vošahlíková, 2012).

V České republice se poslední desetiletí začalo psát mnoho vysokoškolských prací ohledně LMŠ. Některé práce přibližují LMŠ a vysvětlují, o co se jedná – Morávková, 2013, Lesní mateřské školy (LMŠ) – alternativní způsob předškolního vzdělávání v České republice. Další práce se zabývají jejich vlivem na vývoj předškolních dětí (Korbová, 2014). Také se zabývají konceptem LMŠ (Oprchalová, 2011), nebo návazností LMŠ na 1. stupeň základní školy (Syrová, 2012). Dalších obdobných bakalářských a diplomových prací jen přibývá, jelikož se jedná o velmi aktuální a diskutované téma.

1.3. Přednosti LMŠ

Předností LMŠ je větší množství pedagogů na menší počet dětí během dne. Většinou jsou dva pedagogové na jednu třídu dětí. Vždy je určen hlavní pedagog týdne, který rozhoduje o náplni dne. Po obědovém odpočinku přichází jiní pedagogové a přebírají děti. Setkala jsem se také s odpoledními kroužky, které probíhaly přímo v zázemí LMŠ. Děti měly možnost si zvolit, jakou činnost chtějí dělat – jestli se chtějí zapojit do řízené činnosti, či si chtějí hrát podle vlastních pravidel v jiném koutu zahrady. S volným pohybem po zázemí LMŠ jsou spojena pravidla s oboustrannou důvěrou. Pedagog důvěřuje dítěti, že dokáže odhadnout své vlastní síly a nebude porušovat domluvená pravidla. Na druhou stranu dítě důvěřuje pedagogovi a jeho zdravému úsudku. Pokud pedagog něco zakáže, dítě se podřídí pedagogovi a neporušuje daný zákaz.

Dalším velkým kladem LMŠ je vysoká spolupráce s rodiči, kteří každodenně zasahují do vzdělávací činnosti a mají možnost se kdykoliv přidat k činnosti. V některých českých LMŠ jsou rodiče žádáni o malou výpomoc, například zatlouci hřebíky, naštípat dřevo atd., čímž se spolupodílí nejen na provozu, ale i na zvelebování prostředí, ve kterém jejich děti vyrůstají a učí se novým věcem. Právě otevřenost LMŠ je půvabným vábídem pro rodiče.

Rodina je pro dítě do šesti let jedním z nejdůležitějších činitelů vývoje dítěte (Kohoutek, 2000).

1.4. Nedostatky LMŠ

Samozřejmě veškeré věci, i ty dobré, mají své záporné stránky. Mezi nedostatky LMŠ se počítá vysoké školné, které je spojeno s tím, že se jedná o soukromou mateřskou školu, která kvůli nevyhovujícím sociálním zařízením nemá možnost být zapsaná do rejstříku škol a školských zařízení a být tak částečně dotovaná státem.

Dalším nedostatkem může, ale nemusí, být zázemí. Některé LMŠ mají jako pevné zázemí plně vybavenou chatu, či zděný domek, ve kterém jsou schopni připravit oběd pro děti i pedagogy, některé mají pouze jurtu, či maringotku, která jim prostorem ani vybaveností neumožní vyvařovat obědy. Dalším otazníkem jsou hygienické normy, které je nemožné v některých zázemích dodržovat.

Někteří mohou vidět pomyslné mínus i v celodenním pobytu venku za každého počasí, což se neděje vždy. Pokud ovšem celý den značně prší a děti se s pedagogy tísňí v jedné maringotce, která není dostatečně velká a vybavená na zabavení 15 dětí po celý den, je tento minusový bod na místě.

2. Vliv prostředí

Prostředí působí na dítě téměř stejně silně jako pedagog a poskytuje jim přiměřené množství podnětů, díky těmto schopnostem, se o prostředí hovoří jako o třetím učiteli (Jančaříková, 2010; Jančaříková, Kapuciánová, 2013; Vošadlíková, 2012). Jakékoliv prostředí na dítě určitým způsobem působí a tím se podílí na jeho vývoji. Klidné a vyrovnané prostředí ovlivňuje dítě v pozitivním slova smyslu, kdežto prostředí špinavé a zanedbané má negativní vliv na osobnost dítěte.

I renovovaní odborníci uznávají, že „*Děti, jež byly v raném věku ovlivňovány prostředím přírodním, vykazují v budoucnosti vyšší environmentální citlivost a také vyšší míru spokojenosti a častější pocit štěstí*“ (Jančaříková, Kapuciánová, 2013, s. 10).

2.1. Možnosti ovlivňování prostředí v LMŠ

Hlavním prostředím LMŠ je přírodní (venkovní) prostředí. Toto prostředí je však záměrně upravováno, aby se v něm děti cítily bezpečně a aby poskytovalo co nejvíce podnětů pro

učení a rozvíjení. Jako klasické mateřské školy mohou i LMS využít členění prostoru na menší zákoutí, k čemuž se používají živé ploty, keře, různé bunkry, záhony, nebo se příhodně dají využít i nerovnosti země – kopce (v případě českých LMS spíše kopečky).

Susan Feaser (2006, in Vošahlíková, 2012) vytvořila principy dětského využívání prostředí. Jedná se o estetiku, transparentci, aktivní učení, flexibilitu, spolupráci, vzájemnost, přenášení venkovního prostředí dovnitř a vztahy. Pro maximální využití prostředí je potřeba, aby pedagog s těmito principy pracoval (vybavování prostředí lákavými věcmi, které dítě motivují k aktivnímu učení, sdílení, zkoumání, objevování, k představování, k rozhovoru s kamarádem, nebo s pedagogem a mnohé další). Dítě je také tvůrcem prostředí (Vošahlíková, 2012).

Děti by měly mít možnost podílet se na rozhodování o podobě prostředí, ve kterém stráví přes den většinu času. Tarr (2004) se zmiňuje o výzdobě vnitřních prostor školy, kdy jsou k výzdobě sice použity práce dětí, ale výběr a umístění je vždy v rukou dospělých. Také poukazuje na přehlédnutí tříd a říká, že by v okolí dítěte měly být aktuální materiály, které se vztahují k právě probíranému tématu. Právě změna v prostředí, kdy se kolem dětí objeví něco nového, co vystřídá starou a známou věc, je podnětem k navázání konverzace o účelu této věci a dává možnost posunout se k dalším, dosud neprobíraným tématům. Jedná se i o změny v přírodě, která také nezůstává celý rok naprosto neměnná. Právě pravidelný cyklus čtvera ročního období je nevyčerpatelné téma všech LMS.

2.2. Vliv pobytu v přírodě na rozvoj osobnosti dítěte

Současné matky bývají leckdy posedlé čistotou a sterilizací, a právě proto se v mateřských školách setkáváme s přáním rodičů, aby děti v průběhu dne nechodily ven, protože se vracejí špinavé. Ovšem kde jinde než v přírodě děti získávají obranné látky proti nemocem a různým infekcím a upevňují návyky zdravého životního stylu? Dříve bylo naprosto normální, když si dítě na zahrádce utrhlo ředkvičku a snědlo ji i s určitým množstvím hlíny a nikomu to neublížilo. Dnes ovšem čelíme změně životního stylu, který je nazýván odcizování se od přírody (Jančaříková, Kapuciánová, 2013).

Příroda je neodmyslitelným společníkem v životě člověka, zajišťuje naši existenci a příležitosti pro zdravý život. „*Příroda je pro rozvoj zdravé osobnosti a zdraví dětí prostě nenahraditelná.*“ (Jančaříková, Kapuciánová, 2013, s. 9). Děti v předškolním věku mají velmi rozvinutou schopnost empatie a jejich mysl je otevřená všem impulzům zvenčí. Nechybí jim zvědavost, vnímavost, citlivost a schopnost se snadno nadchnout pro dobrou

věc. Jejich nadšení je nakažlivé a často strhává i dospělé. Nemají zatím vžité špatné návyky, a tak mají velkou šanci na vytvoření správného nekonzumního postoje k přírodě (Leblová, 2012).

Děti rády experimentují a objevují. Vede je k tomu přirozená dětská zvědavost. Proč zkoumat přírodu mezi čtyřmi stěnami, když ji můžeme zkoumat venku se všemi zákonitostmi a náhodami, které jsou také jejím důležitým ovlivňujícím prvkem? Nejenže si vše vyzkoušíme a objevíme z první řady – tj. v přirozeném prostředí, ale také tento pobyt venku bude blahodárně působit na naše i dětské zdraví. O čemž také hovoří lékaři, psychologové i pedagogové a upozorňují „..., že nedostatek pobytu v přírodním prostředí má na duševní i tělesné zdraví negativní dopady“ (Jančaříková, Kapuciánová, 2013, s. 9). Pro lidi, kteří trpí pocity zmaru, nedostatečnou schopností soustředění, či hyperaktivitou se doporučuje „léčba přírodou“ nebo také „zelená terapie“, ze které se vyvinuly terapie jako je např.: gardenoterapie, aromaterapie a zoorehabilitace. Rozvoj těchto terapií v léčebnách a ústavech začal ve druhé polovině 20. století (Jančaříková, Kapuciánová, 2013, s. 9 - 12).

Volný prostor v přírodě přímo nabádá k pohybovým aktivitám dětí, které v předškolním věku potřebují minimálně dvě hodiny aktivního pohybu denně (RVP PV, 2004). Jedná se o minimálně jednu hodinu spontánního pohybu a jednu hodinu řízeného pohybu. Pedagog a ani rodič by neměl spoléhat na to, že dítě samo bude vyhledávat pohyb. Je potřeba dítě k pohybu motivovat, jak ve škole, tak i v domácím prostředí (Miklánková, 2009).

3. Sociální a prosociální citění

Velmi závažná témata týkající se solidarity a sociálního citění se ve světě stávají velmi diskutovaným tématem. Pravidla sociálního chování a solidarity nemají svou kodifikovanou písemnou podobu. Určitá pravidla chování k druhým můžeme vyčíst z Listiny základních práv a svobod³. Průpovědky o sociálním chování se u nás předávají jako pořekadla – např.: Právo a svoboda jedince končí tam, kde začíná právo a svoboda jedince druhého. Nečiň druhým to, co nechceš, aby činili oni tobě⁴.

Několik autorů se pokusilo o definici správného chování: „*Respektovaná a univerzálně přijatelná*“ hodnota prospívá jak člověku, který ji uznává, tak lidem, s nimiž v duchu této hodnoty jedná“ (Eyrovi, 2013, s. 12). Vacek ve své knize uvádí definici slovenských

---

³ Právo na ochranu, základní práva a svobody bez jakéhokoliv rozdílu, právo na život,... (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

⁴ Znamé jako Zlaté pravidlo.

autorek: „*Prosociální chování, jako chování, které přináší užitek jiným*“ (Reicherová, Baranová, 1994, s. 41 in Vacek, 2008, s. 77). Z toho vyplývá, že prosociální chování nepřináší vždy užitek⁵ těm, kteří se prosociálně chovají, ale lidem, ke kterým se tak chovají.

Dětem by mělo být vštěpováno správné chování k druhým, aby dokázali rozeznat, kdy někomu ubližují, ale i to, kdy je jim ubližováno. „*Již v předškolním věku je důležité učit děti soucítit při bolesti, smutku, ale především – a k tomu je více příležitostí – vcítit se do radosti kamaráda a prožít ji jako radost vlastní*“ (Vacek, 2008, s. 78). K takovému vštěpování by však nemělo docházet až v mateřských školách, ale přímo v rodině, která je dítěti nejbližší. Pokud v rodině dochází k potlačování pocitů, kdy se nepojmenovávají a řeší se situace zlehčováním, či mlčením, dítě poté podobné situace řeší stejně, jako to vidí u rodičů (Dewar, 1994).

Sociální chování není pouze zdvořilost a naučení správných frází nazpaměť (např.: děkuji, prosím, dobrý den,...), ale jejich pochopení a utvoření vlastního hodnotového žebříčku. „*Úcta znamená, že mi opravdu záleží na tom, jak se druzí cítí*“ (Eyrovi, 2013, s. 101). Sociální chování je naučená dovednost, která by se měla stát zautomatizovanou dovedností. Předpokladem pro rozvoj prosociálnosti je vytvoření návyku nabízet pomoc a říci si o pomoc přiměřenou formou (Vacek, 2008, s. 79).

Koťátková (2014, s. 198) uvádí tři zdroje základů prosociálního chování u dětí:

- „*Citlivost a vhodné chování vůči dítěti. Dítě získává zkušenost a prožitky s ohleduplným chováním vůči své osobě – zažívá trpělivost, přirozenou pomoc, uznání.*
- *Nápodoba chování, které pozoruje ve svém okolí. Dítě nepřetržitě pozoruje blízké osoby, zaznamenává jejich reagování a s ním se postupně ztotožňuje.*
- *Podpora empatických projevů, jež jsou v chování dítěte okolím zaznamenávány. Jde o citlivé jednání, porozumění a pomoc druhým dětem/lidem, ale i směrem k zvířátkům, rostlinkám a hračkám s lidským výrazem, které je blízkými lidmi u dítěte oceňováno.*“

Se sociálním cítěním souvisí i odvaha. Odvaha nejít se stádem a v pravou chvíli říci svůj názor, i když se liší od většiny. Odvaha pozdravit neoblíbeného spolužáka, odvaha někomu pomoci, odvaha stát si za svými hodnotami, odvaha projevit své city (Eyrovi, 2013).

---

⁵ Mezi získaný užitek spadají i nehmotné věci, např. dobrý pocit. (pozn. autora)

K sociálnímu chování neodmyslitelně patří empatie, tolerance, citlivost a nesobeckost. Tyto vlastnosti jsou v dětech probouzeny díky aktivnímu naslouchání. Což znamená, že dospělý dítě nevyslýchá, ale vnímá ho a povzbuzuje ho, aby se vypovídalo a mělo možnost dospět samo k řešení a pochopení situace, která se udála. Rozhovor je prokládán pouze parafrázováním toho, co dítě řeklo (Eyrovi, 2013).

Vacek (2008, s. 79) udává znaky prosociálního chování a znaky prosociální osobnosti (převzato od Nováková a kol, 2006, s. 13). Prosociální chování je chování ve prospěch druhého, bez očekávání protislužby, vnější odměny, nebo reciprocit (podobné chování toho, komu pomáhám). Zároveň toto chování není vynucené a nenarušuje identitu toho, kdo se prosociálně chová. Prosociální osobnost je optimistická i přes složitost problémů, je oporou, přináší nové věci, umí poskytnout pomoc, je si jistá svým chováním, je empatická a osobně přitažlivá, má smysl pro humor, umí se odosobnit a získávat následovníky.

K prosociálnímu chování je potřeba splňovat určité předpoklady, které by se měly rozvíjet a podporovat pozitivními zkušenostmi. Jedná se o:

- porozumění vnímání a chápání situace z pohledu druhého člověka
- schopnost morálního úsudku
- schopnost empatie – vcítění se do pocitů druhých a jejich porozumění
- znalost sociální normy a pravidel (Svobodová, 2010)

Sociální kompetence je závislá na vyzrálosti dítěte, na jeho stupni vývoje, na schopnosti vcítění se do druhých. Pro rozvíjení sociální kompetence záleží také na verbálních schopnostech a dovednostech, na schopnosti ovládat svoje chování, porozumět svým pocitům a následně porozumět i pocitům ostatních. Vedle vnitřních faktorů je zde plno vnějších faktorů, které jsou ovlivnitelné. Jedná se o prostředí⁶, které dítě obklopuje – podmínky třídy, počet dětí, atmosféra, vzor pedagogů a rodičů a jejich schopnost všimnout si pocitů dítěte a umět mu pomoci je pojmenovat, pochopit a následně tyto znalosti konstruktivně využít při řešení konfliktů (Škrdlíková, 2016).

3.1. Kooperace a komunikace

Kooperace, schopnost spolupracovat, spadá do sociálních dovedností. „*Spolupráce je de facto společná činnost více osob, která přináší nějaký typ výsledku. Je to soubor různých dovedností, mimo jiné a velmi podstatně i komunikačních*“ (Valenta, 2010, s. 37).

---

⁶ Záleží na prostředí mateřské školy, ale také na rodinném prostředí a rodině, ke které má dítě nejbližší.

Z pohledu sociální psychologie se jedná o „*pozitivní vzájemnou závislost lidí*“ (Kasíková, 2009, s. 11). U vzájemné závislosti je důležité, aby každý člen skupiny pomáhal dosáhnout jejího úspěchu a skupina dopomáhala k dosažení úspěchu jednotlivých členů (Kasíková, 2009).

Kooperace je důležitá pro vytváření základů kladných vztahů mezi dětmi a mezi pedagogem a dětmi. Je také důležitá pro kvalitnější a celistvější poznávání, které probíhá výměnou zkušeností mezi dětmi. Výhody kooperativního učení dle Horké (2000, s. 72): „*Povzbuzování pozitivních mezilidských vztahů; nižší úrovní agresivity mezi žáky; otevřené, efektivní a přesné komunikaci; zvýšení zájmu žáků; povzbuzování samostatného myšlení; učení celků.*“

Děti se musí naučit spolupracovat nejen s dospělými, ale i se svými vrstevníky. Schopnost sehrát se s ostatními, bez vzniků hašteřivých rozepří, souvisí s prosociálním chováním. Pokud budou děti vědět, čeho chtějí dosáhnout a že i oni mají co nabídnout, budou sebejistější s vystupováním k ostatním. Jedná se o to, že vše souvisí se vším. Pokud dítě nebude rozumět svým pocitům a nebude si věřit, nebude ohleduplné ani k ostatním. Je velmi důležité, jak spory řeší dospělí, popřípadě pedagog, které dítě vidí jako své vzory. Pokud pedagog (rodič) bude situace řešit nenásilným způsobem, získá dítě pozitivní zkušenosti (Svobodová, 2010).

V rámci mateřské školy můžeme hovořit o kooperativní hře. Ta je tvořena kooperací, akceptací, začleněním a dobrým pocitem ze spolupráce. Každý člen skupiny má svoji práci, která je důležitá pro celou skupinu, dochází k přijetí ostatními členy skupiny, které se pojí s příjemným pocitem sounáležitosti a dochází ke sdílení radosti, prožití společné legrace a potěšení. Pokud se vyskytují ve hře všechny tyto prvky, dochází k obohacování o nové zkušenosti (Kasíková, 2016).

Děti potřebují klidné a pohodové prostředí, ve kterém se nešetří s oprávněnými pochvalami. Pochvaly podněcují dobrou náladu, která se šíří nejen mezi dětmi a dospělými, ale i mezi dětmi vzájemně. Pohoda dodává dětem pocit bezpečí a ovládnutí emocí, k jejich získání je potřeba dospělého porozumění a důslednosti (Eyrovi, 2013).

Předpokladem spolupráce je vzájemná komunikace (Havlíková, Vencálková a spol., 2008). Člověk je tvor společenský, a proto bylo potřeba vytvořit komunikační systém, aby mohli vzájemně hovořit, dorozumívat se a tím pádem i vzájemně spolupracovat. Komunikace je složená z umělých, někým vymyšlených, symbolů, znaků, pohybů, či zvuků, kterým jsme

se všichni museli naučit. Děti se učí nápodobou dospělých, což může pedagog využít ke skrytému učení nápodobou. Je tedy důležité, jak se pedagog vyjadřuje a jak probíhá jeho komunikace s ostatními. Pokud se v jeho komunikaci vyskytují nežádoucí prvky (např.: neudržuje oční kontakt, mluví k někomu zády, nebo při mluvení odchází), se děti budou řídit jeho příkladem a budou se chovat stejně. Pokud chceme u dětí rozvíjet správnou komunikaci, musíme do běžné komunikace zařazovat reflexi, při které mají hlavní slovo děti, a z učitele se stává osoba, která koriguje vývoj diskuse otázkami. Při dobře provedené reflexi komunikace a v nacházení různých forem odpovědí na otázky, se u dětí rozvíjí kreativita, právě vymyšlením různých možností reakcí na otázky (Valenta, 2010).

Komunikace je součástí sociálních vztahů, podle jejího průběhu můžeme poznávat ostatní, jejich nálady, pocity a vytvářet si k nim vztahy. Komunikace je aktivita, činnost, bez které bychom se neobešli. „*Chceme-li učit činnost, pak ji musíme učit prostřednictvím činnosti*“ (Valenta, 2010, s. 44). U dětí předškolního věku to platí dvojnásobně, a proto jsou hojně využívány prožitkové metody učení při jejich vzdělávání.

Komunikace prostupuje více rovinami našeho bytí, dotýká se osobnostního růstu, etiky i sociální tematiky. V sociální oblasti se dostáváme ke schopnosti poznávat lidi kolem sebe podle jejich chování, a ke zjištění možných chyb (předsudků), kterých se můžeme dopouštět (a většinou se jich dopouštíme, i když nevědomky) při jejich poznávání. Dalším krokem po poznání je vytvoření vztahu, mezilidského vztahu, který má také svá pravidla a zásady, jistou etiku (Valenta, 2010).

Komunikace ovšem není pouze o správném mluvení, ale je i o porozumění, naslouchání a empatii. Udržováním očního kontaktu ukazujeme druhým, že nemáme co skrývat. Dáváme najevo ostatním, že jim důvěřujeme a oni mohou zase důvěřovat nám (Eyorovi, 2013).

3.2. Respekt a responsibilita

„*Respekt je základem pro ostatní hodnoty*“ (Eyorovi, 2013, s. 102). K respektu patří emoce, city a chápavé porozumění, o kterých se zmiňuji výše. Z respektu je odvozeno mnoho ctnostní a hodnot, které jsou hnací silou naší lidské důstojnosti a velkou měrou přispívají k dobru společnosti i jednotlivce. Do respektu spadá poctivost, zdvořilost, dobré vychování, trpělivost s vlastními chybami i s chybováním druhých (Reichlová, Baranová, 1994 in Vacek, 2008; Nováková a kol. 2006 in Vacek, 2008).

Responsibilita (z anglického responsible) znamená odpovědnost. Pedagog je odpovědný za své působení na děti a děti jsou odpovědné za své chování. „*Responsibilita je vnímání a*

respektování potřeb dítěte a přizpůsobení pedagogického působení těmto potřebám“ (Jančaříková, 2010, s. 11). Základem odpovědnosti je „...*zesílená komunikace mezi dospělými a dítětem,*“ kdy dospělý vyhovuje potřebám dítěte a zároveň se počítá s přenosem chování dospělého k dítěti do chování dítěte k ostatním (ať už k dospělým, dětem, nebo věcem, se kterými přichází do styku) (Jančaříková, 2010, s. 11).

4. Tvořivost a individualita

Děti v předškolním a mladším školním věku vnímají přírodu jako živý objekt, kterému propůjčují lidské rysy. V tomto věku mají také schopnost si jasně vybavovat názorné obrazy (Leblová, 2012). Už i pouhým pozorováním přírody, i bez příkras a zásahů člověka, rozvíjíme fantazii a představy.

Tvořivost slouží jako základ k rozvinutí dalších schopností, jako jsou tvořivost, iniciativa a aktivita. Fantazii více podněcují nehotové věci a hračky. Přespříliš dokonalé hračky fantazii ubíjejí (Jančaříková, 2010).

Tvořivost neboli kreativita vede „...*k uplatňování netradičního přístupu, originality, vynalézavosti a iniciativy*“ (Horká, 2000, s. 72). Tvořivost je stimulována každou činností, která není přesně daná, která obsahuje více možností pojetí a děti nutí hledat možná řešení (Horká, 2000).

Velmi důležitou složkou tvořivosti je humor a vlídné prostředí protkané porozuměním a nezesměšňováním. U dětí předškolního věku je potřeba vycházet z aktuálního dění, zálib a otázek. Je důležité žít přítomností a dát dětem v pravý okamžik potřebné informace, aby se posouvaly ve svém objevování vlastním tempem.

Každý jedinec je jedinečný, individuální. S individualitou se však váže samostatnost. Samostatnost je schopnost chovat se podle svého smýšlení a za své chování být odpovědný (Eyrovi, 2013). Hlavní podmínkou individualizace je podnětné prostředí (Krejčová, Kargerová, Syslová, 2015).

5. Prožitkové a situační učení

Další velmi účinnou a zábavnou metodou učení je prožitkové učení. Přírozeně vychází z přírodních podmínek prostředí. Děti získávají nové poznatky na základě prožitých zkušeností, nepředávají se jim hotové informace, hračky, názory ani postoje. Vše děti

zažívají pomocí svých smyslů – ohmatávají vše, co je obklopuje, vše zkoušejí a prozkoumávají. Samozřejmě vždy platí pravidla bezpečnosti, aby nedocházelo ke zraněním. Svým osobním zkoumáním si mohou samostatně utvářet reálnou představu o okolním světě a o jeho možnostech. Právě při prožitkovém učení se setkáváme i s učením situačním, kdy se děti setkávají nejen s předvídatelnými situacemi, ale i s těmi nepředvídatelnými. *„Reálné situace vzniklé během pobytu v lese dávají dětem možnost rozšiřovat svoje sociální dovednosti. Uvědomovat si vlastní možnosti a tím rozvíjet schopnost jednat a hledat smysluplná řešení. Pedagog se jim v tomto procesu stává oporou a průvodcem“* (Pedagogická koncepce..., 2013).

Cornell označil zážitkové učení pojmem „flow“ – jedná se o stav plného soustředění a ponoření se do činnosti (Vošahlíková, 2010 in Michek, 2015).

Prožitkové učení vychází ze zákonitostí spontánního učení, které je pro děti předškolního věku přirozené. Aby prožitkové učení bylo co nejefektivnější, měly by nabízené aktivity splňovat kritéria spontánní hry (Krejčová, Kargerová, Syslová, 2015). Jedná se o spontaneitu, objektivnost, komunikativnost, aktivitu s tvořivostí, konkrétnost a celostnost (Havlíková, Vencálková, 2008).

6. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a LMŠ

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále pouze RVP PV) sice není závazným dokumentem pro LMŠ, přesto ho mnoho LMŠ využívá při tvorbě vzdělávacího plánu, neboli při vytváření ucelené koncepce jednotlivých LMŠ. Pokud se jedná o LMŠ sdružené v Asociaci LMŠ, tyto školy musejí vycházet z RVP PV, což jim ukládají Standardy kvality (2014)⁷.

RVP PV je vypracován s ohledem na přirozená vývojová specifika dětí předškolního věku, která důsledně promítá do obsahu, forem a metod jejich vzdělávání. Umožňuje rozvoj a vzdělávání každého jednotlivého dítěte v jejich individuálních možnostech a potřebách, vytváří dosažitelné základy klíčových kompetencí, definuje kvalitu předškolního vzdělávání (cíle, podmínky, obsah i výsledky). Vytváří prostor pro rozvoj různých

---

⁷ Viz kapitola 1.1.1

programů a koncepcí (RVP PV, 2004). Tudíž je možné ho využít na jakoukoli alternativní mateřskou školu a LMS zde není výjimkou.

RVP PV umožňuje mateřským školám využívat různých forem i metod vzdělávání a přizpůsobovat tak vzdělávání konkrétním regionálním i místním podmínkám, potřebám a možnostem (RVP PV, 2004).

Podle RVP PV (2004) je úkolem institucionálního předškolního vzdělávání doplňovat rodinnou výchovu a zajistit dítěti podnětné prostředí, které je vybaveno přiměřeným množstvím hraček a vede k mnohostrannému aktivnímu rozvoji a učení. Dále má poskytovat dítěti promyšlenou, odbornou péči. Vše je vystaveno na společensky i lidsky hodnotném základě, aby se dítě v mateřské škole cítilo radostně, získávalo příjemné zkušenosti a mateřská škola se pro něj stala zdrojem dobrých základů do dalšího života i vzdělávání.

„Předškolní vzdělávání má usnadňovat dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu. Jeho úkolem je proto rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané“ (RVP PV, 2004, s. 7).

To vše souvisí a je propojené s LMS. Cíle předškolního vzdělávání v LMS jsou:

- *„učit se celostně, tzn. všemi rovinami vnímání;*
- *rozvíjet jemnou a hrubou motoriku prostřednictvím rozmanitých podnětů a možností pohybu v přírodě;*
- *podpořit smyslové vnímání přímou zkušeností;*
- *rozvíjet kreativitu a fantazii při využití rozmanitých přírodních prvků;*
- *podpořit vědomí sounáležitosti mezi dětmi navzájem a se živou a neživou přírodou;*
- *prožít rytmus změn ročních období a přírodních jevů;*
- *seznámit se s místem a přírodním prostředím, které je blízké, a vytvořit si k němu pozitivní vztah;*
- *zažít a poznat rostliny a živočichy v jejich původním životním prostředí, poznat různé přírodní ekosystémy;*
- *umožnit dětem, aby poznaly své tělesné hranice;*
- *prožít ticho a naučit se být citlivější k mluvenému slovu;*

- *poznat hodnoty lesního společenství a hodnoty lidské společnosti*“ (Vošahlíková, 2012, s. 95-96).

Nejpřirozenější aktivitou dětí předškolního věku je hra, která hraje důležitou roli pro zdravý vývoj dítěte. Pomocí hry se upevňují i jednotlivé složky pozitivního, či negativního sebepojetí (Kohoutek, 2000). Proto veškeré činnosti, které se odehrávají v LMŠ jsou pojednány hravou formou. Vhodnými metodami pro rozvíjení dovedností dětí v přírodě je pozorování, experimentování, poznávání, výchova prací (Jančaříková, 2010) a prožitkové učení. Tyto metody pomáhají rozvíjet klíčové kompetence. V Rámcovém programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV, 2004) je vypsáno pět základních, neboli klíčových, kompetencí.

Jedná se o kompetenci k učení, kompetenci k řešení problémů, kompetenci komunikativní, kompetenci sociální a personální, kompetenci činnostní a občanské (RVP PV, 2004). Kompetence nepředstavuje pouze vědomosti a dovednosti, ale také hodnoty a postoje, které jsou v předškolním věku daleko důležitější než zapamatované informace. „*Mezi nejčastěji zmiňované oblasti znalostí, dovedností a postojů rozvíjených v LMŠ patří hrubá a jemná motorika, sociální kompetence, rozvoj sebevědomí a sebepojetí, kreativita a znalosti o přírodě a ekologii*“ (Vošahlíková, 2010, s. 48).

7. Organizace dne v LMŠ

LMŠ v České republice mají většinou celodenní provozní dobu. Většinou začínají od sedmi hodin a končí kolem čtvrté, či páté hodiny odpolední.

LMŠ upravují své denní programy dle potřeby a zájmů dětí. Někdy mohou strávit většinu dne na zahradě LMŠ, jindy zase mimo toto zázemí v blízkém lese, či na výletě. I tak mají svůj pevný rámec, který dodržují. V ranních hodinách se pedagogové setkávají s dětmi a jejich rodiči v LMŠ, kde rodiče předávají děti a odcházejí. Dalším pevným bodem někdy bývá svačina, kdy děti svačí jídlo přinesené z domova. Oběd má také svůj předem stanovený čas. Po obědě přichází odpočinek, v některých LMŠ jsou děti po obědě rozříděny na předškoláky a mladší děti. Mladší děti odpočívají a předškoláci mají přípravu do školy, kdy se cvičí předmatematické dovednosti, předčtenářská gramotnost, jemná motorika a senzomotorika. Další, už pohyblivou částí je odchod dětí v doprovodu rodičů,

kteří přicházejí v určitém časovém rozmezí a někdy i s dětmi chvíli zůstávají v LMŠ (buď si hrají s dětmi, nebo na požádání pedagoga něco chystají, či spravují) (Vávrová, 2014).

Většina LMŠ má také své rituály. Setkala jsem se s komunitním kruhem, který probíhá ráno a i před obědem. Ráno se zdraví v kruhu a povídají si o nastávajícím dnu, co by chtěly dělat a jaké změny kolem sebe mohou vidět, nebo třeba viděly něco zajímavého cestou do mateřské školy. Před obědem si děti podávají určitý předmět a říkají, za co ten den děkují (co se jim nejvíce líbilo, či povedlo), někdy se k poděkování přidává i poznámka, co se jim nelíbilo, co jim kazilo den. Dalším velmi milým rituálem je mytí špinavých talířů po obědě. Každé dítě si umyje své použité nádobí v připravených plastových mísách (v jedné je jarová voda, v druhé čistá voda, ve které se oplachuje jarem omytý talíř), nebo přímo v umyvadle.

Pro úplnou představu zde příkládám program dne z LMŠ Sýkorka v Brně, jejichž provoz je celodenní, pět dnů v týdnu (od pondělí do pátku) od 8.00 do 16.30 hodin. Během tohoto provozu se střídají volné a řízené aktivity pedagogem.

„8.00 – 9.00 Předávání dětí pedagogům, hry a činnosti dle vlastní volby v tvořivě uzpůsobeném zázemí klubu.

9.00 – 9.15 Ranní kruh, ranní rituál- probuzení a přivítání se se skřítkem školky. Vzájemné seznámení, uvedení do dne (nastínění programu, uvědomění dnepočasí, den v týdnu, měsíc). Společné rozhodování s dětmi nad denními aktivitami.

9.15 – 10.00 Práce na pozemku (děti se podílejí na drobných pracích – úprava záhonů, příprava dřeva, odhazování sněhu, stavba dětského koutku) a pohybové hry (hry zaměřené na psychomotorický rozvoj, říkadla spojené s pohybem, tanečky, rozcvička, relaxační cvičení, a další).

10.00 – 10.30 Osobní hygiena, svačina na pozemku.

10.45 – 12.10 Pobyt v lese s integrovaným environmentálním programem.

12.10 Návrat z lesa.

12.15 – 12.30 Polední kruh, společné reflexe dne, zpívání s hudebními nástroji.

12.30 – 13.00 Hygiena, předobědový rituál (rytmizovaná průpověď, přání), společný oběd.

13.00 – 13.15 Předávání dětí, které odcházejí po obědě.

13.15 – 14.15 *Polední klid, četba pohádek a příběhů, předškolní příprava pro předškoláky.*

14.15 – 14.45 *Odpolední svačinka.*

14.45 – 16.00 *Kroužky, odpolední program.*

16.00 – 16.30 *Předávání dětí“ (Pedagogická koncepce..., 2013).*

8. Bezpečnost práce (stanovení pravidel)

Pravidla soužití jsou nepostradatelná v jakémkoli vzdělávacím zařízení. Vedle klasických pravidel, která se vyskytují i v běžných mateřských školách (chodíme pomalu, hrajeme si bezpečně, mluvíme klidně a přiměřeně, pomáháme si, kamarádíme se apod.) se v LMŠ musí dodržovat i bezpečnostní venkovní pravidla. Jančaříková společně s Kapuciánovou (2013) je shrnuly do čtyř bodů:

Pravidlo číslo jedna: Dítě sleduje učitele, ne naopak. Pokud LMŠ vyrazí mimo jejich zahradu do lesa, nebo na jiné místo, mají předem domluvené zastávky (pokud je již děti znají a zastavují u nich automaticky, není potřeba je pokaždé připomínat). Děti se smějí vzdálit na takovou vzdálenost, kdy je možná vzájemná komunikace. Je dobré, když každé místo má domluvené hranice. Děti mohou předběhnout skupinu, ale musejí na ní počkat na tzv. bezpečných zastávkách (jedná se o zatačky, zvláštní stromy, rozcestí, či jiné domluvené místa). Jakékoliv odchýlení od společné cesty musí předem schválit pedagog.

Pravidlo číslo dvě: Chráníme přírodu. V přírodě nic neničíme (stromy, výhonky, rostliny, houby), ani neubližujeme zvířatům. Vlastní odpad bereme vždy s sebou, pokud se jedná o odpad rozložitelný v přírodě (ohryzky, pecky) můžeme ho na vhodných místech zahrabat lopatkou.

Pravidlo číslo tři: Dbáme vlastní bezpečnosti i bezpečnosti druhých. Děti mají zákaz jíst jakékoliv plody, rostliny, nebo houby. Hra s kameny a klacky je povolena pouze za určitých podmínek a zvýšeného dozoru.

Pravidlo číslo čtyři: Hygiena. Před jídlem a po toaletě si děti musí umýt ruce (nebo použít dezinfekční přípravek). Pokud potřebují vykonat potřebu, musí to ohlásit pedagogovi, který rozhodne, zda se dojde na WC, nebo bude potřeba vykonána venku.

Po svých zkušenostech z návštěv LMŠ bych dodala pravidlo číslo pět: Samostatnost, která znamená, že děti mohou lézt na stromy pouze v případě, že to zvládnou samy. Nikdo nikomu nebude pomáhat. Kdo zvládne sám vylézt na strom, zvládne i sám slézt. Pokud se

bojím a zatím nevěřím svým dovednostem, nešplhám po stromech, či se nevydávám na nebezpečná místa.

Bezpečnost práce netvoří pouze pravidla. Je důležité vědět, na co vše si dát pozor a jak se před možným nebezpečím chránit. Jedná se o vlhkost, chlad, slunce, klíšťata, bodavý hmyz, tetanus, vztekлина, vnitřní parazité, volně pohybující se zvířata, otrava, utonutí a pravidla bezpečných přesunů (Jančaříková, Kapuciánová, 2013, s. 27- 30).

Pro pobyt v přírodě musí být připraveni nejen pedagogové, ale i rodiče společně s dětmi. Dítě musí mít vhodné oblečení nejen na sobě, ale také erární, kdyby se potřebovalo převléci. Nemusí se jednat přímo o značkové oblečení (stejně ho děti ušpiní a mnohdy i poničí), ale mělo by dětem umožnit volný pohyb, možnost experimentovat a zkoumat okolí, za každého počasí. Dále je nutné dávat pozor na možné alergie dětí, na úrazy a - jak už bylo výše zmíněno - na možnost otravy z volně rostoucích plodů, které mohou být snadno zaměnitelné za jedlé (Leblová, 2012, s. 26-28). Volně rostoucí plody by měly být také ošetřeny v pravidlech – bez dovolení učitele nejíme nic, co v lese najdeme. Dále se nedotýkáme hub rukou, ale klacíky a v žádném případě neodcházíme s nikým jiným, než s kým jsme přišli, ani když se jedná o známého člověka (Vošadlíková, 2010, s. 55).

9. Návrh vzdělávacího programu

Cílem praktické části je vytvoření funkčního vzdělávacího programu, který je zaměřen hlavně na rozvíjení prosociálního citění, rozvoj fantazie a kreativity v přirozeném venkovním prostředí. Života schopnost tohoto plánu bude ověřena v lesní mateřské škole nejen mnou, ale i dalším pedagogem, čímž se prokáže, že s programem může pracovat kdokoliv zvenčí. Vzdělávací program by měl být zpřístupněn všem mateřským školám, které by z něj mohly čerpat inspiraci i poučení o rozvíjení a podporování sociálních vztahů v jakékoli mateřské škole (lesní, klasické, i jiné alternativní mateřské školy). Hodnocení realizované části probíhalo na třech úrovních – vlastní evaluace, evaluace pozorujícím pedagogem a hodnocení dětí.

Předpoklad pro vznik vzdělávacího programu jsou věkově heterogenní třídy. Cíl vzdělávacího programu je schován v názvu. Každé dítě by mělo objevit své tajemství, novou vlastnost, dovednost, něco, co je charakterizuje, co jim jde nejlépe, nebo co je nejvíce baví. Krása v tomto objevu spočívá v individuálním prožitku a uvědomění si vlastní ceny. Vnitřní prožitek má větší hodnotu než hmotná odměna.

9.1. Charakteristika vzdělávacího programu Tajemství lesní mýtiny

Základními a nejsilnějšími kořeny programu Tajemství lesní mýtiny jsou prosociální citění (porozumění, naslouchání a respektování individuality), prožitkové učení, fantazie s kreativitou a kooperace. Tyto věci platí pro děti a pro pedagogy, kteří je mají provázet novým, neprobádaným světem a být jim vzorem. K základům mateřské školy patří neodmyslitelně aktivní spolupráce s rodiči, která se v LMŠ daří provozovat snadněji, než v klasických mateřských školách. Nejspíše za to může fakt, že LMŠ nejsou zařazeny do rejstříku škol, rodiče tedy musí platit vysoké školné i stravné. V některých LMŠ se rodiče střídají ve vaření, či dovážení jídla, pokud jejich pevné zázemí nemá dostatečné rozměry, elektrické připojení a rozvody vody. Většina rodičů dětí docházejících do LMŠ jsou přírodní nadšenci, kteří předem počítají s ušpiněním svého dítěte. Místo stížností na vedení programu, jsou rádi za svoje špinavé, zato spokojené a šťastné děti.

Tyto kořeny spolu splývají a tvoří jeden velký kmen, ve kterém vše souzní, a proto vydrží jakékoliv zatěžkávací zkoušky. Soudržnost je nezbytná pro růst zdravé květiny, v tomto

případě spíše dřeviny. Proto prvním krokem vzdělávacího programu je samostatné i vzájemné stmelování dětského a pedagogického kolektivu, které jde ruku v ruce s poznáváním nového, dosud neprobádaného nejbližšího okolí. V tomto případě se jedná o zázemí LMŠ. V dalších fázích se děti seznamují s přilehlými lesy, loukami, mýtinami a s dalšími různorodými oblastmi.

Symbol pospolitosti bude představovat společné zasazení stromu v zázemí lesní mateřské školy. Děti si s pedagogy následně mohou vyrobit každý svůj symbol – ze šišky, kamínku, dřeva a pověsit ho na větvíčku zasazeného stromu. Je ovšem možné domluvit spolupráci s lesníky a zúčastnit se výsadby kusu lesa, kdy si každé dítě může vysadit vlastní strom, který bude součástí lesní školky (jak se říká mladé výsadbě části lesa). Na pravidelných procházkách mohou svoje sazenice chodit kontrolovat a pozorovat, jak stromy rostou.⁸

Hlavní metodou vzdělávacího programu je prožitkové učení, které je využíváno v přirozeném prostředí, tj. v přírodě. Z bakalářské práce *Inspirace ze zahraničí pro české lesní mateřské školy* (Vávrová, 2014) jsem došla k závěru, že české lesní mateřské školy málo využívají prostředí, ve kterém se nacházejí. Převážně v přípravě na základní vzdělávání, učitelky sklouzávají k zaběhlým praktikám v klasických mateřských školách, kde se pracuje s pracovními listy většinou během poobědového klidu. Přitom mohou během programu využít přírodniny a pomocí Kimovy hry⁹ trénovat nejen paměť, ale také matematickou představivost a kreativitu (přemýšlením, jak vznikly jména věcí a proč se jim říká tak, jak se jim říká).

9.2. Charakter budovy a okolí

Zde jsem se nechala inspirovat švédskou LMŠ Berguven, která své venkovní prostředí měla velmi chytře členěné. V blízkosti obydlí bylo velké pískoviště, malý umělohmotný hrací set se skluzavkou, posezení, travnatá volná nerovná plocha s přírodními překážkami (keře, stromy), dřevěná kanoe (věnovaná rodiči), zajištěná proti pohybu. Dále následoval lesík s kameny, které se směrem dál od pevného zázemí zvětšovaly, mezi nimi byly postavené příbytky a překážky pro schovávání dětí, paralelně s lesíkem (velmi prořídlým) byly houpačky na písčité půdě, která byla ohraničena dřevěným zábradlím s lanem. Byly zde houpačky pro dva, houpačky se sedátky pro nejmenší (nejblíže k zázemí), dále velká dřevěná sestava houpaček, která byla vytvořena z různě velkých pneumatik (více

---

⁸ Pozn. autora: Bylo by lepší zvolit jehličnaté stromy, rostou rychleji jak listnaté, tudíž se na nich dříve projeví změny.

⁹ Známa také jako kimovka.

podrobností viz Vávrová, 2014, s. 32-36). Pedagogové mi vysvětlili, že po léta praxe mají vysledované postupné otkávání dětí v prostoru, kdy nejmladší děti se drží v blízkosti pevného zázemí a čím jsou starší a samostatnější, vzdalují se a vyhledávají jiné činnosti, než hru s pískem, běhání a pozorování okolního hmyzu. Dokonce zázemí LMŠ opouštěly na vycházky do blízkého lesa pouze děti starší pěti let, mladší děti si bohatě vystačily s prozkoumáváním zahrady LMŠ.

9.3. Rituály

Je důležité mít v rámci každého dne stejné rituály, které děti uklidňují svým opakováním a bezpečně rámují měnící se prožitky a programy. Rituály jsou spojené s harmonogramem dne. Nejedná se o rituály, které se přímo váží k určitému času, ale rituály, které se vztahují k určitému místu, či k určité aktivitě (jako je například poobědové odpočívání, či čekání na oběd).

Vytyčila jsem si několik rituálů, které se budou pravidelně opakovat každý den. Jeden z nich je ranní setkávání v kruhu, kdy se děti pozdraví, sdělí si své zážitky, nebo nápady a pocity, které zrovna mají. Jedná se tedy o komunitní kruh, který bude vždy plynule navazovat na krátké povídání o probíraném tématu, které má pedagog předem připravené, ale počítá s možnými odchylkami.

Další rituál se týká navazování kontaktů mezi všemi dětmi, ne jen s těmi, se kterými se chci bavit, ale se všemi. Tento rituál probíhá vždy před odchodem ze zázemí mateřské školy, pokud jdeme spořádaně ve dvojicích. Pedagog má připravené kamínky, které jsou jinak barevné. Od každé barvy má vždy dva, nebo je na kamínkách i nějaký znak. Děti si losují kámen z pytlíku a následně hledají druhého parťáka se stejným kamínkem, nebo se stejnou věcí. Ve Švédsku rozdělovaly děti ještě na vyšší obtížnostní úrovni. Děti si losovaly zalaminované papíry s určitými slovy a hledaly slova, která byla v něčem podobná. Rozvíjela se tedy nejen prosociálnost, ale také slovní zásoba a schopnost analytického myšlení s rozvíjením předčtenářské gramotnosti. Nejlepší by bylo vytvořit takový zásobník kartiček, které by se týkaly právě probíraných témat a tím by dotvářely celkový dojem.

Následným rituálem bude před obědový rituál, který bude představovat další komunitní kruh, bude se předávat školkový maňásek a každé dítě řekne, co se mu nejvíce za ten určitý den líbilo, nebo co se mu nelíbilo, co by chtělo změnit.

Posledním denním rituálem je rituál tvořivý aneb Tvořivostní povídání. Nechala jsem se inspirovat rakouskou lesní mateřskou školou Waldflexxx, kde před odevzdáním dětí rodičům před obědem se všichni sešly na určitém místě v lese. Sesedly si do velkého kruhu a děti pedagogům nadiktovaly čtyři slova, na která pedagogové vymysleli příběh. V tomto případě by se do příběhu zapojovaly i děti a vnášely by různé nápady a další možnosti rozvíjení i dokončení příběhu.

9.4. Zásady

Jelikož se jedná o program, který je zaměřený hlavně na fantazii, tvořivost, individualizaci a rozvoj sociálních dovedností, je důležité mít stanovené zásady práce pedagoga s dětmi, které budou podporovat tyto cíle. Obecně by se dalo říci, že veškeré zásady se projevují v komunikaci mezi pedagogy a dětmi.

Zásada prosociálnosti je postavená na svobodném rozhodnutí, do her se vkrádá slovíčkařením. Například když děti hrají hru „Na Mrazíka“, kde Mrazík honí ostatní, mohou ho nezmrazení kamarádi rozmrazit pohlazením. Pedagog však dětem neříká, když někoho zmrazím, musíte ho rozmrazit pohlazením. Řekne jim, že když mrazík někoho zmrazí, kamarádi ho mohou rozmrazit pohlazením a on může zase běhat. Slovo kamarád je v tuto chvíli velmi důležité. Všichni jsou to spolužáci, ale ne všichni spolu kamarádi (Svobodová, 2010).

Zásada fantazie a tvořivosti spočívá v otevřených možnostech dítěte. Pedagog neurčuje, jak přesně má daný předmět, či činnost vypadat, pouze hru (činnost) rozehraje a udává možný směr, pokud jakékoliv dítě zvolí jiný směr s jiným výsledkem, není pokáráno, nýbrž slovně oceněno.

Zásada individualizace je zastoupena v plánování, kdy pedagog pracuje se všemi Gardnerovými inteligencemi, tudíž si každé dítě může zvolit činnost, která mu nejvíce vyhovuje (Šnajdrová, 2013). Samozřejmě je důležité, aby děti měly dost času a možností ke spontánním hrám. V plánování se objevuje vedle Gardnerových inteligencí i učení dle třífázového modelu (evokace, uvědomění, reflexe), tím je plánování přehlednější pro jednotlivé dny a představuje ucelené učení. První fází je evokace, kdy si děti vybavují, co již znají a pedagog je motivuje k dalším aktivitám, kde si vyzkouší i to, co ještě neznají a nemají s tím zkušenosti. Ve fázi uvědomění probíhají připravené aktivity pedagogem, zde děti prožívají, zkoušejí, hledají a experimentují. Po této fázi přichází reflexe, kdy si nově

získané znalosti, dovednosti a hodnoty znovu vyzkoušejí a dochází se shrnutí celkových nových poznatků (Zormanová, 2012).

9.5. Členění vzdělávacího obsahu do integrovaných bloků.

Pro svůj projekt jsem zvolila metodu integrovaných bloků, které jsem rozdělila do odpovídajících měsíců. S tématy je možné hýbat, či některé vynechat, nebo nahradit jiným, o které mají děti zájem. Právě zájem, nálada a nápady dětí je to stěžejní, co by se mělo během dne odehrávat, proto jejich názory mohou ovlivnit celé připravené téma a celkově ho změnit v něco naprosto jiného.

Září

- Ahoj lese, ahoj školko!
  - Cíl - seznámení nejen s novým prostředím, ale také s ostatními dětmi, pedagogy a ostatními pracovníky v mateřské škole. Postupné vytváření pravidel.¹⁰
  - Obsah – seznamovací hry s pedagogy, poznávání okolí a zázemí mateřské školy. Vytváření pravidel soužití.
- Každá šiška má semínka, i když jinak vypadá a spadla z jiného stromu
  - Cíl – poznávání ostatních, co mají rádi a co ne. Co máme společného a co rozdílného. Uvědomění, že každý je dobrý v něčem jiném, takže nikdo není nejlepší, ani nejhorší. Vybudování sounáležitosti se školkou a okolím.
  - Obsah – společné sázení stromů. Vytváření plakátů s oblíbenými činnostmi, které děláme nejraději společně s ostatními.
    - Možnost zařadit různá řemesla, nebo poznávání vlastního těla – kosti, svaly, pojmenování částí těla apod.
- Z pole až do pusy
  - Cíl – zjištění, co vše je potřeba vykonat pro pochutnání na chlebu a že za vším stojí spousta práce, a proto chleba stojí peníze.
  - Obsah – upečení vlastního chleba od sklizně na poli, přes mouku až do pusy. Návštěva pekárny.

---

¹⁰ Nejlepší varianta je vytvářet pravidla společně s dětmi a dát jim názvy, které děti vymyslí, lépe se jim pak budou pamatovat. Pokud se na vytváření pravidel soužití budou samy podílet, nejenže si je rychleji zvnitřní, ale také je budou více respektovat, protože nebyly nastavené uměle autoritou.

Říjen

- Bezpečnost kolem školy
  - Cíl – poznání okolí mateřské školy, bezpečnost ve městě, odpovědné chování.
  - Obsah – bezpečný pohyb ve dvojicích po městě, bezpečnost přecházení cesty, co dělat, když se ztratíme – kam jít a co dělat; pravidla chování na zahradě mateřské školy.
- Plody podzimu
  - Cíl – seznámení se zemědělskými úkony, které se dělají na podzim; vnímání všemi smysly dary podzimu.
  - Obsah – ochutnávání jablek, hrušek, ořechů a švestek. Poznávání plodin, které rostou v lese a jí je zvířata – žaludy, kaštany, šípky,... Poznávání dle čichu a hmatu. Co se děje na poli, navštívení statku, prohlídka traktoru, či kombajnu.
- Podzimní zábava
  - Cíl – poznat radost z podzimu, co se dá dělat a co nás bude bavit
  - Obsah – úkony na zahradě – hrabání listů, rozhazování listů; pečení brambor a jablek na ohni. Pouštění draka. Hledání hub.

Listopad

- Dušičky – halloween
  - Cíl – poznávání svátků v Česku i v zahraničí – multikulturní výchova.
  - Obsah – sdělování zážitků z minulých dušiček/halloweenu, dlabání dýní, vyrábění světýlek. Dýňová slavnost, Halloween.
- Proměny přírody
  - Cíl – vnímání přírody a změn, která se v ní odehrávají. Společné zkoumání a poznávání okolí.
  - Obsah – flora i fauna - zbarvení listů, maskování; jak se zvířata připravují na zimu – co vidíme v lese, která zvířata už nepotkáváme a proč se tak stalo. Jaké stromy opadají, jaké ne a proč.

Prosinec

- Čertovská nadílka
  - Cíl – seznámení s českými zvyky a tradicemi

- Obsah – příběh o sv. Mikuláši, co povídají báje a pověsti, proč chodí čert a existuje vůbec? Uvědomění si dobra a zla.
- Vánoce – koledy
  - Cíl – seznámení s českými tradicemi a zvyky, vnímání citů a jejich popis
  - Obsah – co pro nás Vánoce znamenají a jak je doma slavíme.
- Starání se o lesní zvířata
  - Cíl – probudit zájem o volně žijící zvířata v okolí mateřské školy, zjištění, jaká zvířata nespí a čím se krmí, kde svou potravu získávají?
  - Obsah – vyrábění jídla, zdobení stromků v okolí mateřské školy jedlými řetězy, pozorování lesní zvěře, stopování, hledání krmelců a jejich kontrola – popřípadě zpravování, či postavení vlastního krmelce (nutná dohoda s lesníky)

Leden

- Sněhová královna – pohádkové království
  - Cíl – přiblížení pohádkových příběhů, podpoření zájmu o krásnou literaturu, rozvoj předčtenářských dovedností.
  - Obsah – čtení pohádek, jejich ztvárnění, nejoblíbenější pohádky/pohádkové knížky, reflexe pohádkových Vánoc a Silvestra, prohlížení knih, vytváření vlastních pohádek, dramatizace pohádek; reflexe přečteného textu, shrnutí, rozeznání dobra a zla.
- Kde se bere sníh?
  - Cíl – pochopení koloběhu vody, uvědomění si vzácnosti čisté vody.
  - Obsah – koloběh vody, pokusy se sněhem, s ledem a celkově s vodou. Experimenty na zahradě mateřské školy – výroba ledové skluzavky, sněhové sochy, radování ve sněhu.

Únor

- V lese platí zákon ticha
  - Cíl – zklidnění těla i mysli, soužití s přírodou.
  - Obsah – nechodíme ke krmelcům a neplašíme zvěř; chování v lese, tiché pozorování přírody, mění se nějak?

- Letem světem
  - Cíl – poznat zeměkouli, různé světadíly; pochopení, že ne všichni mají zimu jako my a jak to u nich zrovna teď vypadá.
  - Obsah – hry s globusem, pojmenovávání světadílů, převtělování do jiných kultur, vyhledávání - jaké počasí mají ve stejném ročním období a proč.

Březen

- Probouzení přírody
  - Cíl – poznání jarní přírody, prožívání změn, rozpoznávání květin a bylin, rozpoznávání ptáků a dalších zvířat.
  - Obsah – hledání prvních jarních květin a bylin, jejich pozorování ve volné přírodě – kde se nejvíce vyskytují? Jaká zvířata začínáme zase potkávat? Kde byly přes zimu? Co se děje se dnem a nocí?
- Vůně lesa
  - Cíl – využívání všech smyslů při poznávání, rozpoznávání různých vůní a pachů.
  - Obsah – Prozkoumávání přírody bez očí a hmatu – pouze nosem; zkoušení co nám voní a co ne, a jak to voní – vymýšlení názvů vůní.
- Velikonoce
  - Cíl – prohlubování znalostí o národních tradicích a zjišťování jejich historie.
  - Obsah – co to jsou Velikonoce, proč se u nás slaví, jak je slavíme my; slaví se ještě někde jinde? Pečení beránka, zdobení vajíček, vyrábění důtky, vázání mašliček – co která barva znamená. Zkoušení zvyků z jiných zemí, např.: z Řecka.

Duben

- Péče o zahradu a zahrádky
  - Cíl – rozvoj hrubé a jemné motoriky, prožití hlíny, prohlubování zájmu o přírodu a ekologii, poznání co vše nám příroda může dát, když se o ni dobře staráme.
  - Obsah – sázení vybraných květin a bylin, čištění záhonků, hnojení, kypření, zalévání; sekání trávy a velký úklid zahrady mateřské školy.

- Chráníme les a přírodu
  - Cíl – ochraňovat prostředí, které nás obklopuje; rozvíjení zdraví prospěšných návyků – zdravého životního stylu; rozlišování piktogramů; rozvoj soucítění s přírodou.
  - Obsah - třídění odpadků, sběr odpadků v blízkém okolí, recyklace odpadu, znovupoužití odpadu (kreativní tvoření); návštěva skládky, nebo sběrný.
- Čarodějnice
  - Cíl – poznávání českých tradic a historie, prohloubení spolupráce s rodiči.
  - Obsah – slavnost pálení čarodějnic, lampionový průvod, výroba lampionů, čtení bájí a pověstí, vytváření zdravých lektvarů, sběr bylinek, čarodějné pokusy.

Květen

- Májka
  - Cíl – poznat další českou tradici, sblížení rodiny se školkou, zapojení se do akcí v sousedství.
  - Obsah – seznámení se s obyčejí a tradicemi okolo 1. Máje, stavění vlastní májky, májové posezení s rodiči.
- Odemykání vody
  - Cíl – prohlubování znalostí o českých tradicích, pocíťování sounáležitosti s přírodou, pochopení důležitosti vody pro celý svět.
  - Obsah – tanec deště, pokusy s vodou, vodní hrátky, výlety k vodě, čištění vody, slavnost Otvírání studánek, koloběh vody.
- Den matek
  - Cíl – pochopení důležitosti rodiny a koloběhu života.
  - Obsah – kde jsme se tu vzali? Čím je pro nás maminka důležitá a čím jsou pro nás rodiče. Co pro nás rodiče dělají a co pro ně děláme my; hry na mámu a tátu – rozdělování rolí – jsou zde rozdíly, nebo ne? Maminky v mateřské škole – děti připravují hostinu.

Červen

- Den dětí
  - Cíl – rozvoj sociálních dovedností, prohlubování vztahů s kamarády, prohlubování důvěry a sounáležitosti s lidmi v mateřské škole.

- Obsah – kdo jsou děti, slavnostní den, poznávání dětí – v čem jsme jedineční a v čem jsme stejní; co vše můžeme dokázat – projektový den; hraní oblíbených her a dělání oblíbených aktivit – návštěva nejoblíbenějších míst; den naruby – děti rozhodují o všem, co se bude dělat, kdy se bude jíst a kam se půjde.
- Co je pro mě dobré a co ne
  - Cíl – položit základy zdravého a správného stravování, prohlubování znalostí o vlastním těle a o tom, co mu škodí a prospívá
  - Obsah – rozdělování potravin (zdravé X nezdravé; chutná X nechutná) následné vyhodnocení a zjištění, že chutné může být i zdravé; osvěta mimo mateřskou školu; příprava zdravých pomazánek; ovoce a zelenina pět krát denně; zdravá strava a zdravý pohyb; pěstování vlastních plodin na zahrádce

10. Lesní mateřská škola U tří veverek – realizace projektu

Realizace projektu probíhala v LMS U tří veverek. Tato LMS byla založena v roce 2011 (Kubíčková Lucie, 2016), je součástí Asociace pro lesní mateřské školy (sdružují všechny LMS v České republice)¹¹.

Mají dvě skupiny dětí – Oříšky a Veverky. Oříšci se zdržují u pevného zázemí a zahrady LMS, Veverky se v tomto zázemí scházejí a pak se přesouvají k maringotce do blízkého lesa. Obě skupiny jsou věkově smíšené a doprovází je vždy minimálně dva průvodci. Obě skupiny se občas navštěvují a setkávají na výpravách v lese. Každá skupina má svá oblíbená místa a skvěle nastavená funkční pravidla bezpečnosti. Využívají zážitkových forem učení, hlavně prožitkové a situační. Všichni průvodci si prošli kurzem Respektovat a být respektován, který je velmi znát při jejich komunikaci a přístupu k dětem (U Tří veverek, 2011).

Některé děti docházejí po celý týden, některé mají třídní docházku (pondělí, úterý středa) a některé dvoudenní (čtvrtek, pátek). Tím se stává obtížnější plánování, jelikož plán ve čtvrtek by měl být pochopitelný i pro děti, pro které je to jejich první den a neznají souvislosti z předchozích dnů, jako ostatní.

---

¹¹ Viz kapitola 1.1.

Náslech

U tří veverek proběhl náslechový den ve dne 17. 5. 2016 od 8.30 hodin do 16.00 hodin. Při mém příchodu už většina dětí byla v zázemí LMŠ, čekalo se jen na pár opozdílů. Kolem 8.45 přišla vedoucí školky Mgr. Lucie Kubičková, která si mě vzala stranou a řekla mi detaily o jejich LMŠ (jak to u nich chodí, pedagogický koncept a rychlou historii LMŠ). V cca 9.00 jsme v počtu 19 dětí, 2 pedagogové, já a ještě jedna studentka vyrazili do maringotky v lese, která slouží jako zázemí Veverek. Oříšci mají zázemí v chatě. U maringotky proběhl ranní kruh s pozdravením. Zopakovalo se téma týdne – Česká republika a okolí. Děti si připomněly českou vlajku, velký státní znak a pak dostaly hádanku na jinou zemi (Slovensko). Prohlížely si vlajku Slovenska a také zkoušely překládat slovenská slova. Ví, že se v Česku mluví česky a na Slovensku slovensky, poté jsme se přemístili dál od maringotky na plácek, kde jsme zpívali písničky s pohybem a zahráli si pohybovou hru „Slep se“. Po ranním kruhu jsme svačili a po svačině si děti mohly vybrat z nabízených činností, nebo si začít spontánně hrát. Z činností byly připravené omalovánky, volné papíry na kreslení a tvoření trávy s kytičkami. Volně si děti vyráběly české vlajky, řezaly pilami, zatloukaly klacky kladivem, prolézaly pokácené stromy, hrály si na rybáře, honily se a další věci. Kolem 12.30 jsme se s 11 dětmi (Oříšky) vraceli do zázemí na oběd. Všem dětem se nalévala polévka i dávalo druhé jídlo, děti jedly pouze lžící. Starší děti si pak přidávaly samy a samy si nalévaly čaj. Mladším dětem čaj nalil pedagog. Po obědě si děti samy umyly špinavé nádobí ve dvou nádobách a i si ho utřely. Potom šly odpočívat na karimatky se spacáky. Pedagog jim četl pohádky. Mladší děti usnuly, starší si po pohádkách mohly vzít knihy a prohlížet si je na karimatkách, nebo jít ven. V 14.30 začaly Montessori dílničky, které probíhaly současně se spontánními činnostmi.

10.1. Odemykání vody

TÉMATICKÝ PLÁN	
Téma: Odemykání vody	Období: 23. 5. – 27. 5. 2016
<p>Kompetence: „3. Má elementární poznatky o světě lidí, kultury, přírody i techniky, který dítě obklopuje, o jeho rozmanitostech a proměnách; orientuje se v řádu a dění v prostředí ve kterém žije“ (RVP PV, 2004, s. 12)</p> <p>43. Ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit“ (RVP PV, 2004, s. 14)</p>	
<p>Cíle:</p> <p>DT</p> <p>Uvědoměle ovládá své tělo při dramatizaci</p> <p>Uvědomuje si důležitost vody</p> <p>Zlepšení koordinace ruky a oka</p> <p>DP</p> <p>Rozvoj tvořivého sebevyjádření</p> <p>Podpora zvědavosti a zájmu o vodu</p> <p>DTD</p> <p>Dokáže vyjádřit svůj vlastní názor</p> <p>DSp</p> <p>Prohlubování poznatků o blízkém prostředí</p> <p>DS</p> <p>Vytváření pozitivního vztahu k vodě, studánkám a studnám</p>	<p>Očekávané výstupy:</p> <p>Dokáže dramaticky vyjádřit vodu</p> <p>Ví, že je voda důležitá pro všechna zvířata i pro lidi a co by stalo, kdybychom vodu neměli</p> <p>Bezproblémové vyřešení papírového bludiště</p> <p>Zkouší neobvyklé tvořivé aktivity</p> <p>Ptá se na rozšiřující otázky o vodě – kde se bere, proč je špinavá,...</p> <p>Samostatně se vyjadřuje podle vlastního postoje</p> <p>Ví, kde je v jeho blízkosti voda a v jaké formě (rybník, tůňka, studánka,...)</p> <p>Nešpiní vodu, uvědomuje si její důležitost</p>

<p>Vytváření povědomí o nedostatku pitné vody</p> <p>Pochopení, že lidé mohou vodu čistit, ale také znečišťovat (RVP PV, 2004)</p>	<p>Ví, že čisté a pitné vody není neomezené množství</p> <p>Ví, že lidé vodu čistí, ale také ji znečišťují</p>
<p>Rizika</p> <p><i>„Omezování samostatnosti dítěte při pohybových činnostech, málo příležitostí k pracovním úkonům.</i></p> <p><i>Nedostatečně připravené prostředí“ (RVP PV, 2004, s. 18).</i></p> <p><i>„Nedostatek příležitostí k poznávacím činnostem založeným na vlastní zkušenosti.</i></p> <p><i>Převaha předávání hotových poznatků slovním poučováním a vysvětlováním.</i></p> <p><i>Zahlcování podněty a informacemi bez rozvíjení schopnosti s nimi samostatně pracovat“ (RVP PV, 2004, s. 22).</i></p> <p><i>„Nedostatek empatie, neposkytování empatické odezvy na problémy dítěte.</i></p> <p><i>Autoritativní vedení, direktivní zacházení s dítětem“ (RVP PV, 2004, s. 25).</i></p> <p><i>„Nedodržování pravidel péče o zdravé prostředí v provozu mateřské školy.</i></p> <p><i>Uzavřenost školy a jejího vzdělávacího programu vůči existujícím problémům a aktuálnímu dění“ (RVP PV, 2004, s. 31).</i></p>	

Báseň o vodě

Typ inteligence: verbální

Pomůcky: fantazie, tužka, papír

Organizace: Děti vymýšlejí báseň o vodě jako poděkování za všechno, co nám voda umožňuje. Pedagog vymyšlené rýmy zapisuje a společně s dětmi dotváří báseň, kterou mohou symbolicky přednést u vody, či na slavnosti otvírání studánek.

Čištění potoku

- Typ inteligence: přírodní
- Pomůcky: hrábě, lopaty, klacky, kolečka
- Organizace: Děti s pomocí pedagogů čistí potok/studánku v blízkosti mateřské školy. Společnými silami ji vyčistí, aby v ní byla čistá voda a přístupná pro lesní zvěř.

Vodní obraz

- Typ inteligence: intrapersonální
- Pomůcky: křídly, rybník/pomalá řeka s kameny, nebo s kamennými schody, menší rovné kameny
- Organizace: Děti kreslí křídami přímo do vody na kameny, nebo na suché kameny, které následně ponořují do vody. Sledují, co se děje s křídou – zůstává na kamenech, jen má sytější barvu, než samotné suché křídly. Když děti kreslí přímo do vody, křída se rychleji zmenšuje a lehce obarvuje vodu. Tímto způsobem vodě dáváme barevné obrázky jako dárky, za to, že díky ní nám rostou stromy, květiny, ale také bylinky, zelenina, ovoce a díky ní žijí zvířata a lidé (inspirace: Kirchnerová, Rubešová, 2013, s. 97).

Igelitové tvoření - studánky

- Typ inteligence: interpersonální
- Pomůcky: nastříhané igelitové pytle/pytlíky, tvrdé čtvrtky, temperové/akrylové barvy – bílou, zelenou, modrou, fialovou a jejich různé odstíny, pokud jsou
- Organizace: Děti si na čtvrtku dají kousek od každé barvy, přikryjí si čtvrtku igelitem a rukama začnou barvy roztírat a promíchávat. Snaží se vytvořit tvar studánky. Po dotvoření, se igelit odlepí a vyhodí, nebo se může otisknout na další papír pro další studánky, nebo obtisky vytvořit jednu velikou studánku.

Po uschnutí se do studánky můžou domalovat ryby, žáby, rákosníček a kolem rybníka rákosí, tráva a kameny, nebo i vrby – vše záleží na fantazii dětí (inspirace: Kirchnerová, Rubešová, 2013, s. 96).

Tanec deště

- Typ inteligence: tělesně kinestetická
- Pomůcky: Magická básnička, tělo
- Organizace: Děti se naučí magickou básničku pro přivolání deště, nebo si vytvoří vlastní. Pedagog začne s prvním pohybem a děti následně vymýšlejí další a další pohyby. Následuje reflexe pocitů.

Jsme voda

- Typ inteligence: hudební
- Pomůcky: Nahrávka Vltava od Bedřicha Smetany, volný prostor, přehrávač
- Organizace: Na přehrávači se pustí nahrávka, děti se vyzvou, aby zavřely oči a poslouchaly – co jim to připomíná? Skladba se jmenuje Vltava. Víme už, že je to naše nejdelší řeka. Zkusíme se také stát Vltavou, její vodou a jako ona přeskakujeme přes kamínky, vlníme se, proudíme, dostává se do vírů, klidně plujeme a zase bouřlivě tečeme úzkými zákoutími. Každý „tančí“ podle své vlastní fantazie.

Vodní hrátky

- Typ inteligence: prostorová
- Pomůcky: vědro s vodou, kelímky, kamínky, šišky, hlína, klacíky
- Organizace: Děti zkoušejí, co se udrží na hladině, co udělá jar s vodou, kolik se do kalíšku vejde kamínků, než se potopí. Mohou přelévat vodu, dělat vír a cokoli dalšího je napadne (inspirace: Jančaříková, 2015, s. 92).

Vodní bludiště

Typ inteligence: logicko matematická

Pomůcky: pracovní list s bludištěm¹²

Organizace: Děti jsou motivovány kapkou vody, která se musí dostat ke kytce, aby neuvadla. Mohou si vytvořit vlastní bludiště, či ho jinak dotvořit.

Řízené činnosti

Prohlížení atlasu, hra s textilií, vodní pokusy, hra na ryby, povídání o vodě, čtení knihy Holčička a déšť

10.1.1. Stručný plán a průběh

10.1.1.1. Pondělí 23. 5.

- ranní kruh
  - komunitní kruh – vzájemné poznávání a sdílení informací
  - prohlížení atlasu světa, všímání si řek, jezer, moří, oceánů; pochopení, kde všude se voda nachází = EVOKACE
- nabídka činností
  - hrátky s vodou = UVĚDOMĚNÍ
  - vodní bludiště = REFLEXE
  - vodní obraz = REFLEXE

Realizace

V pondělí jsme se sešli v ranním kruhu s další novou tváří - s Kristýnou. Prvně jsme si všichni sdělili, co jsme dělali o víkendu – plno dětí spadlo do záchodu a měli z toho upřímnou radost, když o tom vyprávěli ostatním. Pak jsme se znovu seznámili se mnou i s Týnou. Dětem jsme vysvětlily, odkud jsme a jak dlouho k nám jedeme autem, aby si to děti lépe dokázaly představit. Prohlíželi jsme si atlas světa, kde jsme zjistili, že velká část naší Země je tvořena vodou, jsou to oceány, moře, řeky, potoky, jezera a další. Už víme, že Prahou protéká Vltava, která není slaná jako oceán a moře.

---

¹² Viz příloha č. 3

Poté jsme se domluvili, že kdo není zvědavý na další aktivity, může si jít hrát. Kdo ale chtěl zůstat a zahrát si s námi, byl vítán. Hráli jsme si s látkou, která se v našich rukou přetvořila v oceán, pak v moře a rybník. Vyzkoušeli jsme si klidnou i rozbouřenou vodu na veliké látce, potápěli jsme se do ní a sbírali mušličky, honil nás tam i žralok. Vše však dobře dopadlo a skončili jsme s nejrozbouřenějším mořem, co jen šlo vytvořit.

Děti zaujaly nabízené aktivity kromě hrátek s vodou. Nejvíce je bavilo bludiště, které jsem jim musela i dokreslovat, protože chtěly pořád další a další. O vodní malování byl také velký zájem. Děti se smály a bavily, ukazovaly si navzájem své výtvary a měly z nich radost. Po svačině jsme vyrazili na blízký palouk do lesa.

Na palouku jsme stavěli domečky, ořezávali klacíky a dokonce si zahráli i na doktora. Po obědě jsme se zasmáli při odpočívání u čtení sbírky pohádek Čertovo kopyto. Nejvíce nás bavil výčet strašidel a pohádka plná nesmyslů. Po odpočinku nás většina šla hned ven skotačit na prolézačky, houpat se a hrát si na pískovišti. Pár z nás pracovalo na sešitu s úkoly.

Den v obrazech

10.1.1.2. Úterý 24. 5.

- ranní kruh
  - komunikační kruh – kde se bere voda = EVOKACE
  - experimenty s vodou = EVOKACE
  - dramatizace deště, řeky – Vltava – Bedřich Smetana = EVOKACE
  - experimenty s vodou – co se udrží na hladině, co udělá jar s vodou, kolik se do kalíšku vejde kamínků, než se potopí, kolik vody se vsákne do mechu = UVĚDOMĚNÍ
  - vymýšlení básniček vodě (rýmů)
- nabídka činností
  - vodní bludiště = REFLEXE
  - vodní obraz = REFLEXE

Realizace

Úterní den začal ranním kruhem, kde jsem si pro děti připravila různé pokusy a tvoření. První byl pokus, kdy děti měly v lavůrku vodu a zkoušely uhádnout, co v ní bude plavat a co se potopí - jako hliníkový kalíšek, šiška, ale též hlína či list. Děti byly velmi vnímavé, a tak většina vše uhodla. Všechny ale překvapilo, co se s vodou stane, když do ní dáme jar. Hlína a další věci, které se držely na hladině, se okamžitě od jaru rozprchly a postupně se začaly potápět.

Dalším nabídkovým tvořením bylo buď bludiště či možnost vytvoření si žabky - takže se začalo lepit, stříhat a žabky vznikaly jedna za druhou. Některé děti daly přednost vlastní volné hře.

Pak už jsme se začali chystat na výlet k Biřičce. Nicméně jsme to tentokrát vzali kolem květinářství, neboť Jana má dnes svátek, a tak jsme k přání chtěli přidat i květinu. S převahou hlasování to vyhrál karafiát, a tak jsme koupili karafiát a i s ním se vydali na Biřičku. Tam si děti užily krásného počasí u vody. Stavěly přehradu a hrály si na prolézačkách na hřišti.

Ještě jsme se pak vrátili k jednomu pokusu, kdy jsme zkoušeli savost mechu. Na natrhaný mech jsme lili vodu a zkoušeli, jak do sebe saje vodu (inspirace: Jančaříková, 2015, s. 93).

Pak již byl čas oběda, a tak jsme vyrazili cestou přes les do školky. Jelikož jsme šli kolem maringotky, došli jsme ještě zkontrolovat stavbu domu Veverek, která nás velmi zaujala svým provedením. Ve školce už přišel na řadu oběd, odpočívání a hodně spánku.

Po odpočinku nás hned probrala pořádná průtrž mračen a velká bouřka. A tak jsme byli schovaní v domečku a vše pozorovali. Zároveň dorazila Jana s Veverkami, a tak bylo na čase předat květinu s přáním a popřát jí. Když bouřka odezněla, rychle jsme se převlékli do přšplášťů a holinek a šli jsme si užít kaluží a zbývajcího deště.

Den v obrazech

10.1.1.3. Středa 25. 5.

- ranní kruh
  - komunitní kruh
  - komunikační kruh - otvírání studánek, co to je, proč to je a jak se na to obléknout a proč je důležité čistit studánky = EVOKACE
- nabídka činností
  - vyrábění náramků a ozdob na slavnost (čelenky, sukně) = UVĚDOMĚNÍ
  - výlet ke studánce a její vyčistění = REFLEXE

Realizace

Ve středu jsme byli spojení s Veverkami – většina Oříšků se šla podívat do knihovny a jen tři Oříšci zůstali v zázemí se zbytkem Veverek. Na deset dětí nás bylo pět průvodců, tak jsme si užili dost legrace. V ranním kruhu jsme si prohlédli studánku, kterou vyrobila Týna.

Povídali jsme si, proč pro nás studánky byly v minulosti důležité – že lidé dříve neměli vodovod a pro vodu si chodili do lesa ke studánce. Studánky čistily Královničky. Zkoušíme vymyslet, proč je čistily pouze dívky. Povídali jsme si o včerejší bouřce a také o tornádu, které se objevilo v Červené Hoře. Vysvětlili jsme si, jak takové tornádo vypadá a co všechno dokáže odnést a zničit. Týna do kruhu přinesla opravdovou hadí kůži, všichni jsme si jí pozorně prohlédli a prozkoumali tvary, které má na břichu a na zádech. Od Honzy jsme se dozvěděli, že někteří hadi dokážou i plavat na vodě. Dali jsme si svačinu a vyrazili jsme k Biřičce s tatrou a křídami. U Biřičky jsme sestoupili k jejímu odtoku, kde jsme kreslili křídami na kameny ve vodě, pouštěly listy a narychlo vyrobené loďky po proudu.

Také jsme se jako Sara brodili bosky ve vodě. Kreslili jsme vodní živočichy na schody do Biřičky. Už v ní plavaly nejenom ryby, ale také delfín, ponorka, chobotnice, žralok, velryba i žlutá bageta.

Vypouštěly jsme loďky na Biřičku a kluci vymýšleli ponorky – na list dali kamínky a ten se pomalu ponořoval. Z některých ponorek však kamínky pod hladinou spadly a ponorky se zase vynořily. Těsně před návratem Honza udělal pokus s plastovou tatrou – chtěl jí potopit, tatra se ale nechtěla dát a celá se nepotopila, i když jsme jí všemožně zatěžovali. Naše pokusy jsme nakonec vzdali a vytáhli ji na laně z rybníka, kluci se na ní posadili a společnými silami ji dotáhli zpátky do školky.

Cestou se pasažéři střídali. Před obědem jsme popřáli k narozeninám Julince bez mluvení – jen dotyky. Chvilími to bylo velmi dojemné. Julinka si sfoukla svíčku přání, pohoupali jsme jí v síti a šli jsme jíst. Sladké šneky od Julinky jsme si po obědě dali jako desert. Po odpočívání s Nesmyslovem a dalšími strašidly nás čekaly dílničky s pokusem. Strouhali jsme křidu na tácky, přidali jedlou sodu a zalili vše octem. Talíř krásně pěnil a my jsme dali naše výtvary uschnout.

Den v obrazech

10.1.1.4. Čtvrtek 26. 5.

- ranní kruh
  - komunitní kruh
- nabídka činností
  - hrátky s vodou = UVĚDOMĚNÍ
  - vodní obraz = REFLEXE
  - vytváření vlastních tůněk a studánek = REFLEXE

Realizace

Ráno Honza rozdělával oheň, všichni jsme byli zvědaví, co dělá a také jsme přidali ruku k dílu. Na ranním kruhu jsme se pozdravili a hádali, co je schované pod šátkem uvnitř kruhu. Zkoušíme danou věc osahat, cítíme kameny a papír. Po odkrytí jsme objevili studánku! Byla ale špinavá, a tak jsme se rozhodli jí vyčistit. Podávali jsme si studánku po kruhu a každý si zkusil odfouknout špinavé listy. Podařilo se to. Povídali jsme si se všemi, kdo čistil dříve studánku a proč byly studánky pro nás tak důležité. Poté jsme si zas prohlédli hadí kůži, protože včera jí vidělo jen velmi málo Oříšků. Zjistili jsme, že i hadi mohou plavat po vodě. Děti byly neustále zvědavé, proč jsme měli v kroužku žvýkačky. Žvýkačky byly pro rybí hru. Půlka dětí hrála, ostatní dělali záchranný kruh, aby se nikomu nic nestalo. Se zavřenýma očima se ryby hledaly jen podle hlasitého mlaskání, až se všechny najdou, skupiny se vymění. Po dohrání hry jsme si ze žvýkaček udělali žvýkačkový obraz – některé děti si pak žvýkačku chtěli zase vrátit do pusy, tak jsme si vysvětlili, proč už je nežvýkatelná. Potom jsme se podívali na připravenou aktivitu, byla to cesta za studánkou plná nástrah a překážek. Proměnili jsme se ve víly a elfy, sundali jsme si boty a vyrazili skrz vodopád, obruče vyplněné šiškami, kamínky, slámou, klacky, žaludy, přecházeli jsme po provazu, po listech i po pytli. Po zdárném zakončení jsme si obuli boty a po svačině odešli na palouček do lesa. Zde jsme vytvořili oheň, pasti na zvířata a také řeky a studánky v lese, kde žili vlci a medvědi. Vrátili jsme se na oběd do školky a jedli jsme venku. Odpočívání nám zpříjemnily další pohádky z Čertova kopyta, po odpočívání pár z nás šlo vytvářet studánky rozmačkáváním barev přes igelit, bavilo nás to, byl to zvláštní pocit při rozmačkávání. Mařenka se vyjádřila, že to bylo velmi hutné, ale usmívala se u toho. Všichni se na úkol velmi soustředili.

Den v obrazech

10.1.1.5. Pátek 27. 5.

- ranní kruh
  - komunitní kruh
  - komunikační kruh – kde se voda bere, jak jí získáváme, jak jí přivoláváme = EVOKACE
  - vodní tanec = UVĚDOMĚNÍ (přivolávání vody a odvolávání)
- procházka k rybníku – pokusy, zjištění, co vše ve vodě žije = REFLEXE.

Realizace

Sešli jsme se v menším počtu, ráno jsme dokreslili studánky pomocí voskovek. Na ranním kruhu jsme se řádně spočítali – minimálně pětkrát. Většinou jsme se dopočítali správného počtu. Určovali jsme kolik je dětí a kolik dospělých, kolik je holek a kolik kluků. Potom jsme se snažili rozpomenout, co jsme dělali celý týden a jestli nás to bavilo – nedařilo se nám to, tak jsme to ukončili.

Povídali jsme si, jestli máme všichni dostatek vody, prý ano. V Africe ale nemají tolik vody, jako máme my, a proto někdy přivolávají vodu. Kde se ale voda bere? Je pod zemí a kde ještě? Ještě nám prší. A jak jí tedy přivolávají? Písničkou. A ještě něčím? Tancem. Zkusíme to? Moc se nám nechtělo, ale když jsme uviděli i hudební nástroje, nakonec jsme se do toho pustili. Prvně jsme se učili zaklínadlo – jen pár opakujících se nesmyslných slov. Jen pár dětí si ho dokázalo zapamatovat a tak nás tančilo jen opravdu malinko. Po chvíli marné snahy jsem aktivitu ukončila. V rychlosti jsme si řekli, co ve vodě žije, ukázali jsme si delfína. Zajímalo to jen pár dětí. Rychle jsme si ještě ukázali obrázky zmrzlé vody – sněhových vloček a zjistili jsme, že v každém ročním období je voda trochu jiná. Poté je rozchod a nabídka vyrábění masek podle ročního období.

Po svačině se pár dětí snaží složit skládky s obrázky zvířat, která taky potřebují k životu vodu. Celkem jim to šlo.

Vyrazili jsme na palouček do lesa, postavili jsme oheň, opékali jsme si „jako buřty“, měli jsme kleště a zvláštní zbraně. Fanda objevil hada, a tak jsme se na něj šli všichni podívat, byl to slepýš, který není had, ale je to ještěrka. Má zakrnělé nohy, a proto vypadá jako had.

S Ivkou jsme se vydali hledat strouhu, bohužel neúspěšně, zato jsme objevili konvalinky, housenku a přesličky. Ty dříve bývaly veliké jako stromy. Na palouk přišli i kamarádi z Veverka.

Při odpočívání jsme pokračovali ve čtení knihy: Čertovo kopyto. Poté jsme vyrazili do zázemí mateřské školy – kreslili jsme, houpali se a různě si hráli.

Den v obrazech

10.2. Chráníme les a přírodu

TÉMATICKÝ PLÁN	
Téma: Chráníme les a přírodu	Období: 30. 5. – 3. 6. 2016
<p>Kompetence: „4. Klade otázky a hledá na ně odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něho děje; chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí; poznává, že se může mnohému naučit, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo“ (RVP PV, 2004, s. 12)</p> <p>„43. Ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit“ (RVP PV, 2004, s. 14)</p>	
<p>Cíle:</p> <p>DT</p> <p>Vytváření zdravých životních návyků a postojů jako základů zdravého životního stylu</p> <p>Osvojení si věku přiměřených praktických dovedností</p> <p>DP</p> <p>Rozlišovat obrazné symboly – piktogramy tříděného odpadu</p> <p>Rozvoj tvořivosti</p> <p>Posilování zvědavosti a aktivity</p> <p>DTD</p> <p>Posilování prosociálního chování – kooperace</p>	<p>Očekávané výstupy:</p> <p>Třídí odpad a apeluje na ostatní, aby odpad také třídili</p> <p>Sbírá odpad v jeho blízkosti přes pytlík, či s rukavicemi, aby si neublížilo</p> <p>Pozná a pojmenuje piktogramy tříděného odpadu, rozliší barvy na kontejnerech</p> <p>Dokáže kreativně využít odpad a vytvořit z nich jinou, užitečnou věc.</p> <p>Zajímá se o své okolí, aktivně hledá odpadky a hází je do koše.</p> <p>Při uklízení odpadků spolupracuje s ostatními</p>

<p>DSp</p> <p>Vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu – ovlivňování okolí</p> <p>DS</p> <p>Chránění místa a prostředí, kde dítě žije – třídění odpadu, osvěta</p> <p>Pochopení, že lidé mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit</p> <p>Vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou (RVP PV, 2004)</p>	<p>Apeluje na ostatní, aby odpadky házeli do košů a třídili je</p> <p>Sám své odpadky v přírodě dává do kapes, či do batohu a později je vyhodí</p> <p>Ví, že lidé přírodu mohou udělat hezčí, ale že někteří ji ničí – vyhazují odpad, kde se nemá</p> <p>Dokáže popsat pocity lesa a přírody, když je někdo ničí a znečišťuje</p>
<p>Rizika</p> <p><i>„Nerespektování rozdílných tělesných a smyslových předpokladů a pohybových možností jednotlivých dětí.</i></p> <p><i>Omezování spontánních pohybových aktivit vedoucích k osvojení nových pohybových dovedností.</i></p> <p><i>Nevhodné vzory chování dospělých v prostředí mateřské školy“ (RVP PV, 2004, s. 18).</i></p> <p><i>„Vytváření komunikačních zábran (necitlivé donucování dítěte k hovoru, nerespektování dětského ostychu vedoucí k úzkosti a strachu dítěte)“ (RVP PV, 2004, s. 20).</i></p> <p><i>„Nedostatek příležitostí k poznávacím činnostem založeným na vlastní zkušenosti.</i></p> <p><i>Převaha předávání hotových poznatků slovním poučováním a vysvětlováním.</i></p> <p><i>Zahlcování podnětů a informací bez rozvíjení schopnosti s nimi samostatně pracovat.</i></p> <p><i>Nedostatek času a prostředků pro spontánní hru, k jejímu rozvinutí a dokončení“ (RVP PV, 2004, s. 22).</i></p> <p><i>„Nedostatečně psychosociálně bezpečné prostředí, neautentické, s nedostatkem porozumění a</i></p>	

tolerance.

Prostředí, které nabízí málo možností ke spolupráci a komunikaci s druhým“ (RVP PV, 2004, s. 25 - 26).

„Užívání abstraktních pojmů, předávání hotových poznatků.

Nedodržování pravidel péče o zdravé prostředí v provozu mateřské školy.

Špatný příklad dospělých (chování ohrožující životní prostředí, neekologické postoje, xenofobní chování, lhostejnost k problémům kolem sebe a neochota podílet se na jejich řešení)“ (RVP PV, 2004, s. 31).

Rýmy šprýmy

- Typ inteligence: verbální
- Pomůcky: fantazie
- Organizace: Pedagog navozuje hravé situace pomocí rýmů a vyzývá děti, aby se zapojily. Co se rýmuje na les, mýtina, voda, tráva, louže, prší,...

Rozložím se?

- Typ inteligence: přírodní
- Pomůcky: plechovka, plastová lahev, žvýkačka, papírový kapesník a další věci, co děti napadnou;
- Organizace: Venku na zahradě vyhloubíme čtyři díry (nebo více, záleží na počtu věcí, které chtějí děti pozorovat). Do jedné dáme papírový kapesník, do další plastovou lahev, do další rozžvýkanou žvýkačku a do poslední plechovku.
- Věci zasypeme hlínou a označíme je dřevěnými štěpinkami, abychom věděli, kde jsou.
- Ob dva dny budeme věci s dětmi vykopávat a pozorovat, jestli se nějak změnilo (jestli se už začaly rozkládat). Až se rozloží papír a lízátko, interval můžeme prodloužit na týden, či déle.

Jsem les

- Typ inteligence: intrapersonální
- Pomůcky: Připravené povídání o stromech
- Organizace: Pedagog navodí atmosféru v lese – děti zavřou oči a budou si představovat to, co pedagog říká. Stanou se stromy a budou se dívat jejich očima na dovádění dětí a někdy i na jejich nezodpovědné chování. Jak se asi cítí, když jim někdo v lese nechá odpadky? Nebo do nich bouchá klackem? Děti pak stromům samy vymýšlejí sliby, jak se budou k lesu chovat.

Plakátování

- Typ inteligence: interpersonální
- Pomůcky: Velký papír, pastelky, časopisy, noviny, nůžky, lepidlo, připínáčky
- Organizace: Děti na velký papír společně vytvářejí poselství pro ostatní – jak se chováme v lese. Co můžeme dělat, co musíme a co naopak dělat nesmíme. Předem se domlouvají o tom, co chtějí nakreslit a kam, aby se jim vše na papír vešlo. Někdo kreslí, někdo vystřihuje a lepí.

Třídíme odpad

- Typ inteligence: tělesně kinestetická
- Pomůcky: Různě rozmístěné odpadky, kartičky symbolů tříděných odpadů
- Organizace: Po zahradě mateřské školy se na různá místa umístí odpadky, tak, aby si toho děti nevšimly. Na kruhu jsou vyzvány, aby vyrazily na výzvědy a přinesly zpátky vše, co na zahradu nepatří. V kruhu pak dojde ke společnému roztrídění odpadu. Následují otázky – proč se odpad třídí a co by se stalo, kdybychom ho netřídili.

Přestalo mě bavit už...

- Typ inteligence: hudební
- Pomůcky: Pedagog se naučí píseň i s doprovodnými pohyby
- Organizace: Při přecházení, nebo při volné chvíli a čekání si zazpíváme písničku „Přestalo mě bavit už ...“. Píseň má i své pohyby, děti však pohyby mohou měnit a upravovat.

Hledáme správný koš

- Typ inteligence: prostorová
- Pomůcky: Papírové bludiště¹³, pastelky – zelená, žlutá a modrá
- Organizace: Pedagog dětem nabízí práci u stolu, či ji vysvětluje při její přípravě – na papíru jsou tři kontejnery a každý vede k jinému odpadku. Úkolem dětí je správně přiřadit kontejnery a vybarvit je správnou barvou.

Kimova hra

- Typ inteligence: logicko-matematická
- Pomůcky: přírodní prvky nasbírané po cestě do lesa či do mateřské školy, dvě látky přibližné velikosti papíru A2
- Organizace: Pedagog za pozornosti dětí umisťuje na jednu látku připravené věci, společně je pojmenovávají a povídají si o jejich významu a k čemu jsou dobré (maximálně šest až sedm prvků). Děti dostanou čas na zapamatování si daných předmětů a pedagog je druhou látkou překryje. Děti následně vyjmenovávají zakryté prvky a snaží si na všechny vzpomenout.

Řízené činnosti

Komunitní kruh, komunikační kruh, třídění odpadů, oslava dne dětí

10.2.1. Stručný plán a průběh

10.2.1.1. Pondělí 30. 5.

- Ranní kruh
  - komunitní kruh: Co se dělo o víkendu
  - třídění odpadů – plasty, papír, biologický odpad, sklo = EVOKACE
  - Pokus – co se rozloží a co ne = UVĚDOMĚNÍ

---

¹³ Viz příloha č. 4

- Nabídka činností
  - Výroba plakátu – chraňme přírodu = REFLEXE
  - Plakátování – poselství pro rodiče a ostatní, jak se chovat v lese, co nevyhazovat = UVĚDOMĚNÍ
  - Bludiště s kontejnery – najít správný kontejner a vybarvit ho tak, jak je ve skutečnosti = UVĚDOMĚNÍ
  - Výroba ozdob na otevírání studánek¹⁴ = REFLEXE (jak můžeme kreativně využít odpad)
    - Potřeba – plastový, papírový odpad, provázky, kusy látky, barvy – pro obtisknutí plastu

Realizace

V pondělí vedla ranní kruh Kiki. Sdělili jsme si své zážitky z víkendu a potom jsme prohledali zahradu, protože se na ní vyskytlo pár věcí, které do ní nepatří. Všechny jsme je nanosili do kruhu a společně roztřídili k symbolům, které můžeme najít na každém kontejneru.

Pak jsme se šli podívat do týpý, kde jsme měli již přichystané věci na výrobu plakátu. Pár dětí plakát zaujal a daly se do práce – upozornila jsem děti, že vytváří jeden společný plakát a bylo by dobré, kdyby se při vytváření domlouvaly a společně vymyslely, jak bude plakát co nejpochoptelnější pro dospěláky a ostatní návštěvníky. Většina z nich se doopravdy domlouvala, až na jednu slečnu, která nikoho neposlouchala a dělala si, co chtěla, což se ostatním nebillilo a ona po chvíli odešla. Výsledné dílo jsme připevnili do chatky, aby každý viděl, co se smí a nesmí dělat v lese.

Kluci našli v zázemí mateřské školy mrtvého ptáčka, kterému hned začali vytvářet hrob. Moc se jim nechtělo zapojovat se do ostatních aktivit, ale nakonec s námi odešli na mechový palouček.

Cestou jsme narazili na obrazce vytvořené z listí a zkoušeli jsme hádat, co to může znamenat. Napadaly nás věci jako duha, lízátko a mandaly. Na paloučku jsme se dali do ořezávání klacků, hráli jsme divadlo, svačili, stavěli domky a chytali velké brouky, které jsme pozorovali ve zkumavkách. Na oběd jsme se vraceli s dobrou náladou a pak odpočívali a hráli si venku.

---

¹⁴ Obdobná činnost jako v prvním plánu.

Den v obrazech

10.2.1.2. Úterý 31. 5.

- Ranní kruh
  - Komunikační kruh
    - Co se může nechat v lese a co ne? = EVOKACE
    - Co se děje s odpadky – značka recyklace = EVOKACE
    - Co my můžeme udělat, aby se situace zlepšila? = UVĚDOMĚNÍ
      - Je tu někde skládka?
      - Nedělat tolik odpadů
      - Něco z nich vyrobit
  - Nabídka aktivit
    - Vyrábění ozdob na slavnost = REFLEXE
    - Bludiště - pokud ještě budou k dispozici = REFLEXE
    - Plastová čistička vody¹⁵ = REFLEXE

Realizace

Když jsme se všichni sešli na zahradě mateřské školy, připravili jsme věci do kárky a vyrazili jsme směrem na Zelený palouček, na kterém jsme byli i včera. Ranní kruh probíhal v lese, chtěla jsem si zazpívat písničku na uvítanou, ale nedopadlo to – děti se překřikovaly a nakonec jsme se nedohodli na písničce, takže jsem se chopila slova a řekla, že od včerejšího dne přemýšlím, kam patří oblečení. Do jakého koše se má vyhodit. Děti mi začaly popisovat sběrné kontejnery na oblečení, i jak fungují. Pak jsme se bavili o nábytku a o televizorech, a že je někdy využívají jen pro náhradní součástky. Dále jsme se přesunuli k autům a k povolání rodičů, všichni toho měli plno co říci. Potom jsme se pomocí kamínků roztrídili na dva týmy – červený a modrý. Modrý tým začínal u Týny, červený u mě. Týna vedla Kimovu hru – nasbírala si určité věci na bílou látku, o kterých se následně bavili, vymýšleli, proč se zrovna věci jmenují tak, jak se jmenují a procvičovali si paměť. Také zkoušeli vymyslet souvislosti věcí – tři barvy pastelek, stejné jako barvy kontejnerů na třídění odpadu.

Já jsem vedla kroužek, kde jsme se proměnili ve stromy, vnímali jsme, jak rosteme a rozebírali jsme, jak se cítíme, když do nás vstoupí křičící děti a nechají v nás odpadky. Všichni vnímali nepříjemné pocity – nelíbilo se jim to, zlobili se. Pak jsme si společně řekli, že bychom mohli lesu něco slíbit, pár dětí se spontánně rozeběhlo ke stromům a

---

¹⁵ Propojení nového a již probraného tématu.

objalo je, vyzvala jsem ostatní, že taky mohou, že nám stromy někdy mohou pomoci, když se cítíme smutně, abychom se cítili lépe, a můžou jim pošeptat i své sliby. Jedna holčička dokonce stromu dala pusu. Děti mi pak špitaly, co jim slíbily – že jim neublíží, že budou potichu, že do nich nebudou bouchat a nebudou odhazovat odpadky. S druhou skupinou probíhalo to samé, akorát jsme se dostali i k termínu recyklace, kdy jsme si ho vysvětlili a slíbili jsme si, že když najdeme nějaké odpadky, sebereme je a vyhodíme do koše.

Vrátili jsme se zpátky do kruhu a domluvili se na zítřku – je totiž den dětí a také nám dvě děti přivezly z výletu koláč! Ještě jsem se dětí ptala na názor na hry, rychlou formou – pokud se jim hra nelíbila, přidřeply si, pokud jim nevadila, zůstaly stát a pokud se jim moc líbila, vytáhly se co nejvíce do vzduchu. Po svačině nám Maruška ukázala knížku, kterou si přinesla z domu. Nastal čas na volné hraní, za chvíli jsme šli hlouběji prozkoumat palouček s pár dětmi. Chodili jsme po měkkém mechu, sledovali mravence, nasávali vůně lesa, chodili jsme po kládách i jsme je kutáleli do prohlubně. U oběda jsme si říkali jazykolamy.

Po odpočívání jsme vytvářeli ozdoby na Otvírání studánek – nakonec jsme tiskli „odpad“ na pruhy bílé látky, vybírali jsme čelenky, náramky i pásky, za které se nám vejde meč. Děti experimentovaly i s barvami, různě je míchaly. Smály se otiskům a divily se jim.

Den v obrazech

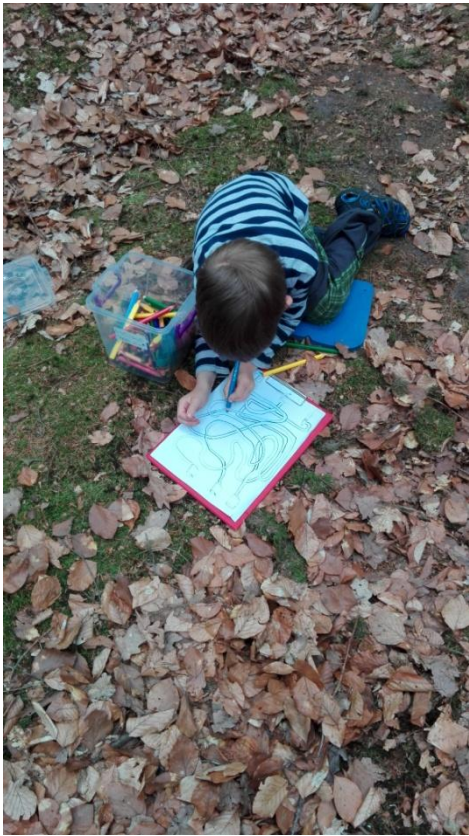

10.2.1.3. Středa 1. 6. = DEN DĚTÍ

- Výlet na skládku X čištění lesa X oslavování?

Ve středu jsme byli od rána spojení s Veverkami. Oříšci měli hračkový den, a tak jsme si v kruhu představovali naše hračky a povídali jsme si o těch nejoblíbenějších. Ukazovali jsme si nové šaty a pláště, se kterými si můžeme hrát – modelky a modelové názorně ukazovali jejich oblékání a nošení. Povídali jsme si o dnešním dnu a zjistili jsme, že každý je něčí dítě. Po kruhu jsme si vyrobili slavnostní koruny a začali jsme připravovat kulisy na divadelní hru, kterou budou hrát děti s průvodci na konci školního roku.

Vzali jsme kárku a vyrazili společně do lesa na palouček. Sesedli jsme si do kruhu a společnými silami nakrájeli umyté ovoce. Po práci jsme se dali do slavnostního pikniku. Po pikniku část z nás vyrazila na průzkum lesa s Honzou, hned na úvod jsme našli dětskou vestu, kterou jsme vyslali rychlou spojkou zpět na palouček. Přecházeli jsme bažiny, procházeli nízkými stromy a někdy jsme se i trochu báli. Výpravu jsme všichni zdárně zvládli, vyzvedli jsme ostatní na palouček a vyrazili zpátky na oběd. Před školkou jsme se rozloučili s Veverkami, najedli jsme se a šli odpočívat.

Den v obrazech

10.2.1.4. Čtvrtek 2. 6. = OTVÍRÁNÍ STUDÁNEK

Dnes nás všechny čekala celodenní slavnost Otvírání studánek. Na zahradu přišli víly, princezny, nevěsty a rytíři.

Některé děti přišly v doprovodu maminek nebo tatínků (hlavně ty z třídní skupiny). Po dlouhé zimě je potřeba studánky vyčistit, aby nám daly čistou a pitnou vodu. Říká se, že kdo studánky vyčistí, bude mít štěstí. A možná se u studánky potkáme i se studánkovou vílou. Abychom mohli studánku vyčistit, je potřeba si vzít pořádné nářadí, vzali jsme s sebou všechny hrabičky, lopatičky a kbelíky co jsme našli a vyrazili k Císařské studánce. Od školky nám cesta trvala asi tři čtvrtě hodiny. Proto jsme se v průběhu našeho putování posilňovali svačinami. U studánky na nás opravdu čekala studánková víla.

Děti ji hned poznaly, byla to jejich další průvodkyně Marta. Studánková víla k nám promluvila a bylo na ní vidět, že je opravdu velmi smutná kvůli své znečištěné studánce. Dali jsme se do práce, vyhrabali jsme hlínu a mech, vytahali spadané klacky a kameny. Všichni pomáhali a práce byla za chvíli hotová.

Studánková víla nám poděkovala, dětem věnovala květy, které měla natrhané v košíku. A my vyrazili zpátky do školky, mezitím jsme se ještě chvíli zastavili u velké klády, která nás lákala k prozkoumání. A tím slavnost skončila.

Den v obrazech

10.2.1.5. Pátek 3. 6.

- Ranní kruh
  - Komunitní kruh
    - Dojmy z otvírání studánek = EVOKACE
    - Co ještě potřebujeme sdělit – co si pamatujeme z týdne
  - Jestli chceme nějaké aktivity zopakovat = ZNOVU UVĚDOMĚNÍ
- Nabídka činností
  - Vyrábění z papírových odpadů = REFLEXE
    - společnou vevečku a oříšek
    - cokoliv je napadne a budou si chtít vyrobit – ve fantazii se meze nekladou

Realizace

V pátek jsem se sešla s dětmi naposled. U ohniště v kruhu jsme si zkoušeli vzpomenout, co víme o odpadcích. Nakonec si přeci jen někdo něco pamatoval – barvy kontejnerů a co se kam vyhazuje. Potom jsme si vyprávěli o včerejší slavnosti Otvírání studánek, co se všechno dělo a co se nám nejvíce líbilo. Po kruhu jsou připravené dvě činnosti – vyrábění zvířátek z papírových krabiček, nebo navlékání pěnových kousků na nit. Někdo z nás si jen tak vyšívá, jiní běhají, skákají, houpají se a hrají si, jak chtějí. Po svačině jsme šli do lesa na palouček, kde jsme ořezávali klacíky, povídali si, stavěli domečky a všelijak si hráli. Na paloučku se k nám později připojily i Veverky. Před obědem jsme si zazpívali novou písničku Banana-koko-baobab a to byl konec mého pobytu v lesní školce U tří veverek.

Den v obrazech

10.3. Evaluace

Několikrát jsem v rámci odcházení ze zázemí vyzkoušela hru na roztřídění dětí s kameny. Na každém páru kamenů byly nakreslené stejné znaky. Děti si losovaly kamínky, potom se na něj potají podívaly a hledaly druhého kamaráda. Když ho našly, řadily se před brankou. Hra se jim zalíbila, a tak jsme to hráli znovu s tím, že si pak nalezené dvojice dřeply. Na závěr ale dvě dvojice z šesti se nechtěly držet za ruce, i když vedle sebe šly. I to považuji za úspěch, protože celá akce mohla skončit velkou rebelií a odmítnutím veškerých pravidel, což se nestalo. Děti si hru oblíbily a chtěly ji hrát – zatím jen s tím výsledkem, že se najdou dvě děti a udělají jednoduchý úkol (přilepí se uchem, plácnou si).

Největším problémem realizace programu bylo překvapení, že se mnou bude chodit na praxi další studentka. Znamenalo to, že budu muset ustoupit od stoprocentního ovládnutí nabídnutého programu a dopřát prostor pro realizaci i jiným. Nakonec se vše podařilo skloubit a s druhou studentkou jsme se po pár dnech začaly dobře doplňovat. Sice jsem nestihla vše, co jsem měla naplánované, ale s tím jsem počítala a jen to ukazuje na živelnou sílu dětské skupiny, která si dokáže v příjemném klimatu vytvořit podnětné prostředí z minima.

Po pár dnech jsem zjistila, že připravených aktivit je opravdu hodně a nedají se reálně stihnout. Ke konci realizace projektu jsem nabídla pouze jednu hlavní aktivitu a zbytek byl už na volbě dětí. Podstatné zjištění tedy je, že nezáleží na množství podnětů, ale na náladě a zájmu dětí a na tom, jak pedagog dokáže jejich potřeby vnímat a dá dětem prostor pro vyjádření.

Moje sžití se skupinou proběhlo překvapivě lehce, i když jsem řešila i odmítavý postoj jednoho chlapce, na konci prvního týdne jsme se už ale respektovali a on mě přijal jako dalšího průvodce. Ovšem moje snahy o dramatické vyjadřování narážely na dost silnou a nepoddajnou skálu. Někteří se přidali a měli z toho velkou srandu, jiní se na mě dívali jako na blázna, protože tančení na klavírní skladbu považovali za první znak šílenství. I přes jejich pohledy si pořád myslím, že při delším působení a skotačení, by se většina zapojila. Nejspíše by bylo lepší použít pro ně reálnější prvky, nezačínat s proměněním ve vodu, ale se soucítěním. Což se celkem povedlo v druhém týdnu při vcítění do lesa a do stromů, do jejich pocitů a potřeb. Také ovšem aktivita probíhala v menším počtu dětí a klučičí skupina „ušklíbačů“ byla lehce roztržena.

11. Shrnutí

Realizace dvou týdenních projektů pro mě byla velmi cennou zkušeností. Vytvořila jsem plán, který byl realizovatelný i atraktivní pro děti. V připravených činnostech děti byly vedeny ke spolupráci, ke vzájemnému domlouvání a poznávání ostatních i v poznávání samy sebe. Cíl práce byl splněn, kromě konkrétního hodnocení aktivit. Co se týče rozvíjení prosociálnosti, není důležité vyhledávat plno her a aktivit, které jsou k rozvoji sestaveny. Nejdůležitější je vzor pedagoga a dospělých a také jejich způsob komunikace s dětmi i mezi sebou. Z každé klasické hry se může stát hra na rozvoj sociálních kompetencí, stačí pouze upravit zadání – prosociálnost se neučí tím, že se přikáže, ale tím, že se poskytnou možnosti někomu pomoci z vlastní vůle.

V průběhu realizace plánu jsem si uvědomila, že by hodnocení a vyslýchání dětí ohledně názorů na aktivity velmi brzdil normální tok dne, takže jsem od prvotního plánu upustila a hodnotila pouze několik aktivit, kdy děti byly schopné a ochotné soustředit se na zhodnocení právě proběhnuté aktivity. Pokoušela jsem se o celkové shrnutí každý týden. Bohužel si děti nevybavovaly, co se dělo, protože docházelo k promíchání skupin (někteří chodili všech pět dní, někteří tři dny, někteří dva dny).

V průběhu této práce jsem si uvědomila, že je důležité přijmout fakt, že se nedá vše připravené využít. Něco se nestihlo, někdy se přihodil zvláštní den, kdy se nedařily věci prožít podle mých představ. Ovšem při myšlence prožitkového a situačního učení je tento jev v pořádku, dalo by se říci, že tento fakt je velmi vítaný a očekávaný. Pedagog by měl věřit svým dovednostem, znalostem a také vlastní osobnosti, že dokáže neočekávané věci přijmout a využít co nejvíce ve prospěch dětí. Dokonale připravený program by neměl zastínit přirozenou, spontánní hru dětí, která je stejně cenná, ne-li cennější při získávání dovedností, postojů a hodnot.

12. Závěr

Cílem diplomové práce bylo vytvořit a zrealizovat program pro lesní mateřské školy v České republice, který rozvíjí sociální vztahy mezi dětmi s důrazem na tvořivost a individualitu. Prvně jsem vytvořila teoretickou část práce, která svou strukturou a obsahem poskytla odborný základ pro praktickou část. V praktické části jsem si prvně stanovila základní zásady, rituály, organizaci prostředí, které je podle mě ideální a poté jsem vytvořila roční návrh témat s obsahem a cíli. Zrealizovala jsem dvě témata zabývající se

ekologií, která se hodila do plánu školy, v které jsem program realizovala – Odemykání vody a Chráníme les a přírodu. Prvně byla vytvořena myšlenková mapa, následoval plán a rozdělení činností do dnů, které jsem konzultovala přímo s pedagogy z LMS U Tři veverek. Realizace proběhla jen s malými šokbrnutými – jedno z nich bylo překvapení ohledně další praktikantky, kdy bylo potřeba udělat úpravy v realizaci a poskytnout jí část dne k vedení. Dalším byl vzdor jednoho kluka, který mě ze začátku ignoroval. Koncem prvního týdne, díky tolerantnímu přístupu a trvání na pravidlech s respektující komunikací, mě nakonec přijal a dobře jsme spolu vycházeli. Z toho můžu usoudit, že komunikace opravdu probíhala v respektující rovině. Situační a prožitkové učení se také povedlo zrealizovat, dávala jsem prostor dětem a vnímala jejich názory a přání. Při výpravě do přírody jsme demokraticky rozhodovali, kam půjdeme. Snažila jsem se dětem ukázat další možnosti prožívání situací, kdy jsem se jim snažila přiblížit tvořivou dramatikou – pár dětí se během dvou týdnů začalo zapojovat, ale většina (vedena kluky) se odmítala připojit, protože jim tančení dešťového tance, nebo přeměnění ve vodu nepřipadalo praktické. Ovšem do pocitů lesa se převážně většině dětí povedlo vcítit a hru si užily. Fantazie a tvořivost byly hlavně podporovány komunikací a možnostmi výběru aktivit a různých cest zpracování a pochopení činností. Sociální vztahy se rozvíjely každým dnem – děti byly nuceny spolupracovat při půjčování pomůcek, vymýšlení plakátu, tančení a při jejich spontánních aktivitách jako bylo stavění příbytků, následné navštěvování, stavění studánek i průzkumy v přírodě, kde si navzájem pomáhaly. Celkově realizaci vnímám jako zdařenou.

Vyzkoušela jsem si rozdělování dětí pomocí kamínků, hra je velmi bavila a chtěly ji opakovat. Vzdor v podobě nechoty chytnout vylosovaného kamaráda za ruku při odcházení jsme vyřešili tím, že si děti mezi sebou držely klacík. Bohužel jsem nevyzkoušela tvořivé příběhy, protože realizace byla časově náročná a venkovní prostředí bylo často velmi unavující.

Doufám, že tato práce přinese inspiraci nejen pro lesní mateřské školy, ale i klasické mateřské školy a také jim ukáže jednu z cest, jak rozvíjet tvořivost a sociální citění skrz komunikaci, respektující přístup a prožitkové učení.

13. Zdroje

1. *Asociace lesních mateřských škol* [online].[cit. 2016-03-11]. Dostupné z: <<http://lesnims.cz>>.
2. Dewar, Gwen (1994). *Preschool social skills. Parenting science store.* [online]. [cit. 2016-12-??]. Dostupné z: <<http://www.parentingscience.com/preschool-social-skills.html>>.
3. EYROVI, Linda a Richard (2013). *Jak naučit děti hodnotám.* 3. vyd. Praha: Portál, 160 s. ISBN 978-80-262-0399-5.
4. HAVLÍNOVÁ, Miluše, VENCÁLKOVÁ, Eliška a kol. (2008). *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole.* Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-487-8.
5. HORKÁ, Hana (2000). *Výchova pro 21. století: koncepce globální výchovy v podmínkách české školy.* 2. rozš. a dopl. vyd. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-85-0.
6. JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina (2010). *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání.* 1. vyd. Praha: Josef Raabe, 148 s. ISBN 978-80-86307-95-4.
7. JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina a Magdaléna KAPUCIÁNOVÁ (2013). *Činnosti venku a v přírodě v předškolním vzdělávání.* 1. vyd. Praha: Raabe, 141 s. ISBN 978-80-7496-071-0.
8. JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina (2015). *Ekolístky.* II. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-798-4.
9. KASÍKOVÁ, Hana (2009). *Učíme (se) spolupráci spoluprací.* Kladno: občanské sdružení AISIS. ISBN 978-80-904071-6-9.
10. KASÍKOVÁ, Hana (2016). *Kooperativní učení, kooperativní škola.* Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0983-6.
11. KIRCHNEROVÁ, Veronika, RUBEŠOVÁ, Radka (2013). *Výchova prožitkem: tvořivé hry a činnosti pro mateřské školy.* Praha: Portál ISBN 978-80-262-0505-0.
12. KOHOUTEK, Rudolf (2000). *Základy psychologie osobnosti.* Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o. ISBN 80-7204-156-8.
13. KORBOVÁ, Kristýna (2014). *Lesní mateřské školy a jejich vliv na vývoj předškolních dětí* [online]. České Budějovice, [cit. 2016-11-28]. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ing. Lenka SMRŽOVÁ Dostupné z: <<http://theses.cz/id/wbezxcg/>>.

14. KOŤÁTKOVÁ, Soňa (2014). *Dítě a mateřská škola – Co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. Moravany: TISK CENTRUM. ISBN 978-80-247-4435-3.
15. KREJČOVÁ, Věra, KARGEROVÁ, Jana, SYSLOVÁ, Zora (2015). *Individualizace v mateřské škole*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-0812-9.
16. KUBÍČKOVÁ, Lucie (2016). *Ústní sdělení*. (2016-05-17). Lesní mateřská škola U Tří veverek. Hradec Králové.
17. LACINOVÁ Ivana (1999). *Co dělají mateřské školy v Norsku pro zdravý vývoj dětí, aneb Nikdo není malý: zkušenosti ze zájezdového semináře projektu Zdravá mateřská škola do norských mateřských škol*. Vyd. 1. Kroměříž: Spirála. ISBN 80-901873-3-1.
18. LEBLOVÁ, Eliška (2012). *Environmentální výchova v mateřské škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 175 s. 978-80-262-0094-9.
19. MIKLÁNKOVÁ, Ludmila (2009). *Environmentální stimuly v pohybové aktivitě dětí předškolního věku*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 168 s. ISBN 978-80-244-2331-9.
20. MORÁVKOVÁ, Martina (2013). *Lesní mateřské školy (LMŠ) – Alternativní způsob předškolního vzdělávání v České republice [online]*. Plzeň, [cit. 2016-11-28]. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ladislav Podroužek. Dostupné z <<https://dspace.zcu.cz/handle/11025/9025/>>.
21. Nováková, M. a kol. (2006). *Učíme etickou výchovu*. Praha: Luxpress, s. 13. In VACEK, Pavel (2008). *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. 1. vyd. Praha: Portál, 128 s. ISBN 978-80-7367-386-4.
22. OPRCHALOVÁ, Barbora (2012). *Výchovný koncept lesní mateřské školy jako předpoklad plnohodnotného rozvoje dětí [online]*. Brno, [cit. 2016-11-28]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Hana Horká Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/146237/pedf_b/>.
23. *Pedagogická koncepce DLK Sýkorka*. (2013) [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <<http://sykorka.frankbold.org/wp-content/uploads/2015/05/Pedagogická-koncepce-Lesní-mateřské-školky-Sýkorka.pdf>>.
24. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* (2004). [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. 48 s. [cit. 2016-11-28]. ISBN 80-87000-00-5. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf>.
25. Reichlová, E., Baranová, E (1994). *Výcvikový program na rozvoj prosociálního správania detí. Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, roč. 29, č. 1, s. 41-50. In

- VACEK, Pavel (2008). *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. 1. vyd. Praha: Portál, 128 s. ISBN 978-80-7367-386-4.
26. ROUBÍČKOVÁ, Petra (2015). Lesní mateřské školy: česko-německá inspirace a spolupráce. In: Ministerstvo životního prostředí [online]. Praha, [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: <http://www.mzp.cz/cz/news_151110_lesni_skolky>.
27. *Standardy kvality lesních mateřských škol. Certifikovaná lesní MŠ* (2014). Vydala Asociace lesních mateřských škol. [online]. Dostupné z: <http://www.lesnims.cz/uploads/sources/standardy-kvality/cf7909e4357b8286141c2e9658e7aeb_standardy-kvality-web-pdf.pdf>.
28. SVOBODOVÁ, Eva (2010). *Prosociální činnosti pro předškolní vzdělávání*. Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s.r.o., Praha. ISBN: 80-86307-39-5.
29. SYROVÁ, Veronika (2013). Návaznost 1. stupně ZŠ na lesní mateřské školy [online]. Brno, [cit. 2016-11-28]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Hana Horká Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/252693/pedf_m/>.
30. ŠKRDLÍKOVÁ, Petra. O sociálních kompetencích v mateřské škole. Informatorium 3-8. 2016, XXIII.(8), s. 10-12. ISSN 1210-7506.
31. ŠNAJDROVÁ, Lenka (2012). *Kolik existuje tipů inteligence?* In: Mensa ČR: Pro nadané děti [online]. 2016 [cit. 2016-11-25]. Dostupné z: <<http://deti.mensa.cz/index.php>>.
32. TARR, Patricia (2004). *Consider the Walls*. [online]. Dostupné z: <http://journal.naeyc.org/btj/200405/ConsidertheWalls.pdf>.
33. U Tří veverek: lesní dětský klub [online]. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <<http://www.vsemivjemy.cz>>.
34. UZEL, Václav (2010). Uvádění lesních mateřských škol do České republiky. Brno. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce prof. PhDr. Milada Rabušicová, Dr. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/208695/ff_b/Uvadeni_LMS_do_CR.txt>.
35. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. Listina základních práv a svobod. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>.
36. VACEK, Pavel (2008). *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. 1. vyd. Praha: Portál, 128 s. ISBN 978-80-7367-386-4.

37. VALENTA, Josef (2010). *Učíme (se) komunikovat: metodika komunikace v rámci osobnostní a sociální výchovy*. 2. (dopl.) vyd. Kladno: AISIS, 215 s. ISBN 978-80-904071-5-2.
38. VÁVROVÁ, Petra (2014). *Inspirace ze zahraničí pro české lesní mateřské školy*. [cit. 2015-06-12]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Hana Horká. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/392270/pedf_b/>.
39. VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza (2010). *Ekoškolky a lesní mateřské školy*. Dostupné z: <[http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/50D89B7B0E8BAC4FC12577AB004462B8/\\$file/OVV-ekoskolky-20100927.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/50D89B7B0E8BAC4FC12577AB004462B8/$file/OVV-ekoskolky-20100927.pdf)>.
40. VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza (2012). *Klíčové kompetence pro udržitelné jednání v kurikulu preprimárního vzdělávání*. Disertační práce. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
41. ZORMANOVÁ, Lucie (2012). *Výukové metody v pedagogice: Třífázový model učení*. Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů[online]. [cit. 2016-11-25]. ISSN 1802-4785. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/16247/VYUKOVE-METODY-V-PEDAGOGICE-TRIFAZOVY-MODEL-UCENI.html>>.

Seznam použitých zkratek

atd. = a tak dále

LMŠ = lesní mateřská škola

např. = například

RVP PV = Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

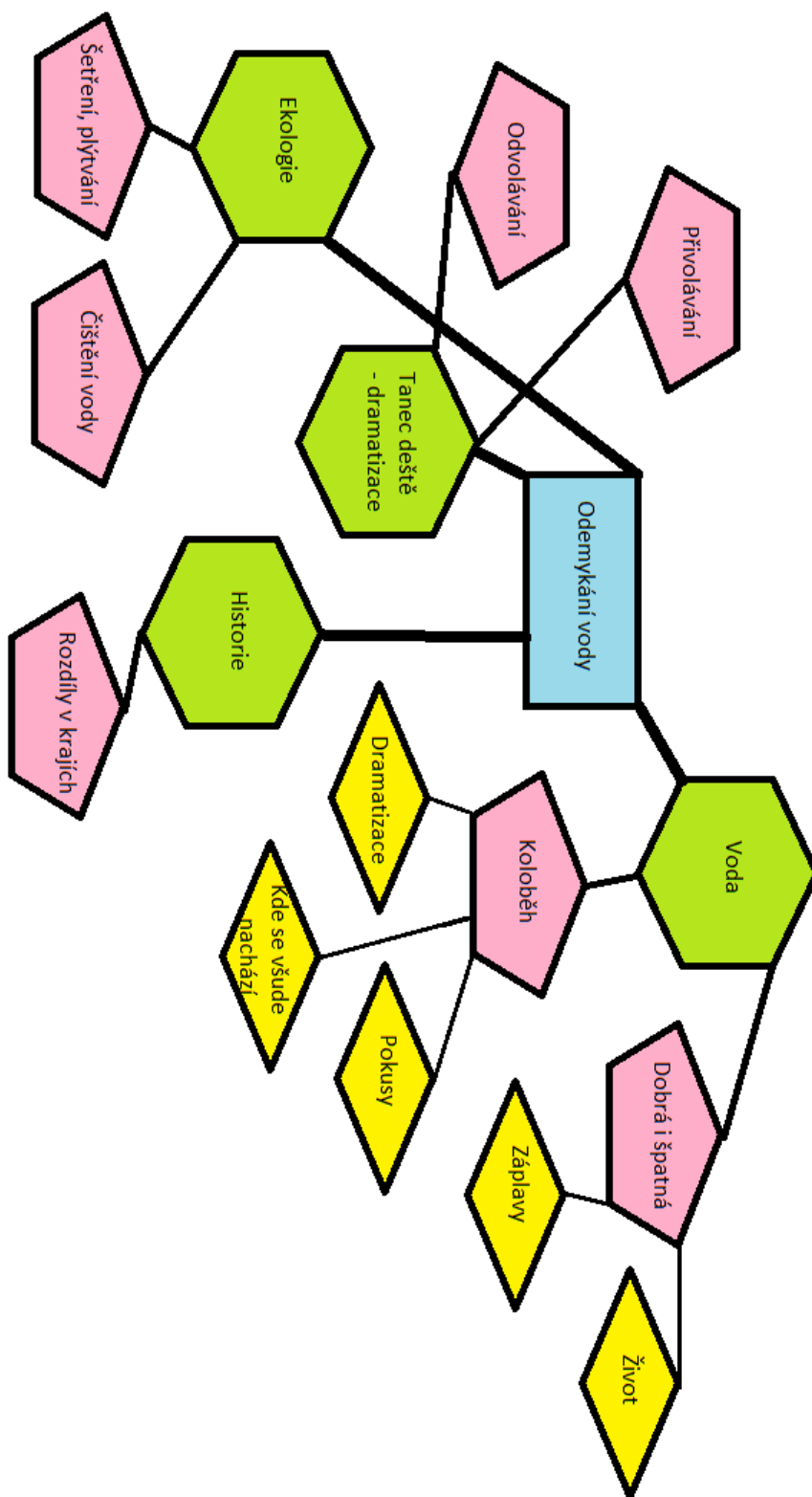
s. = strana

Seznam příloh

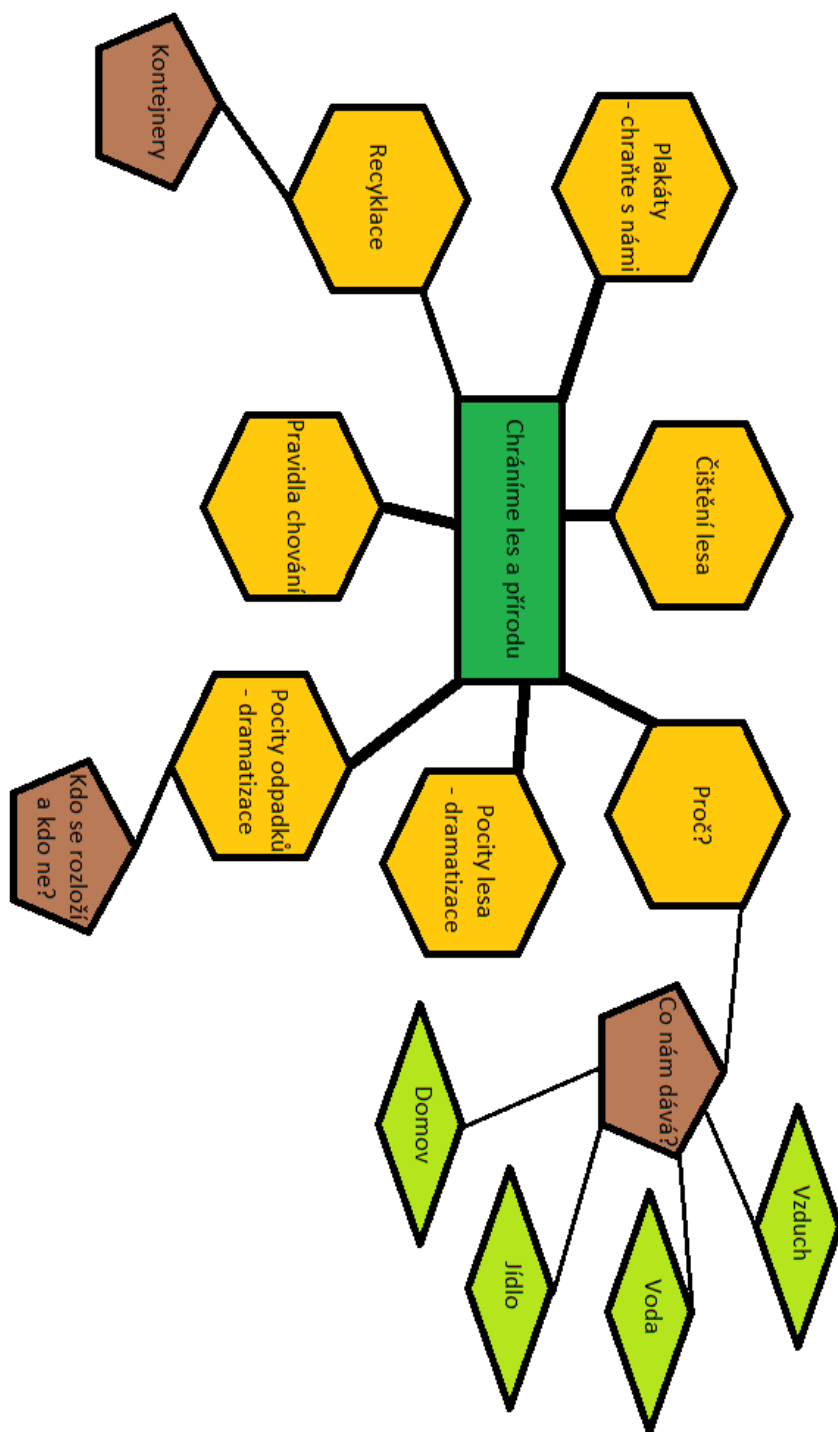
Příloha č. 1: Myšlenková mapa: Odemykání vody.....	1
Příloha č. 2: Myšlenková mapa: Chráníme les a přírodu.....	2
Příloha č. 3: Vodní bludiště.....	3
Příloha č. 4: Hledáme správný koš – papírové bludiště.....	6

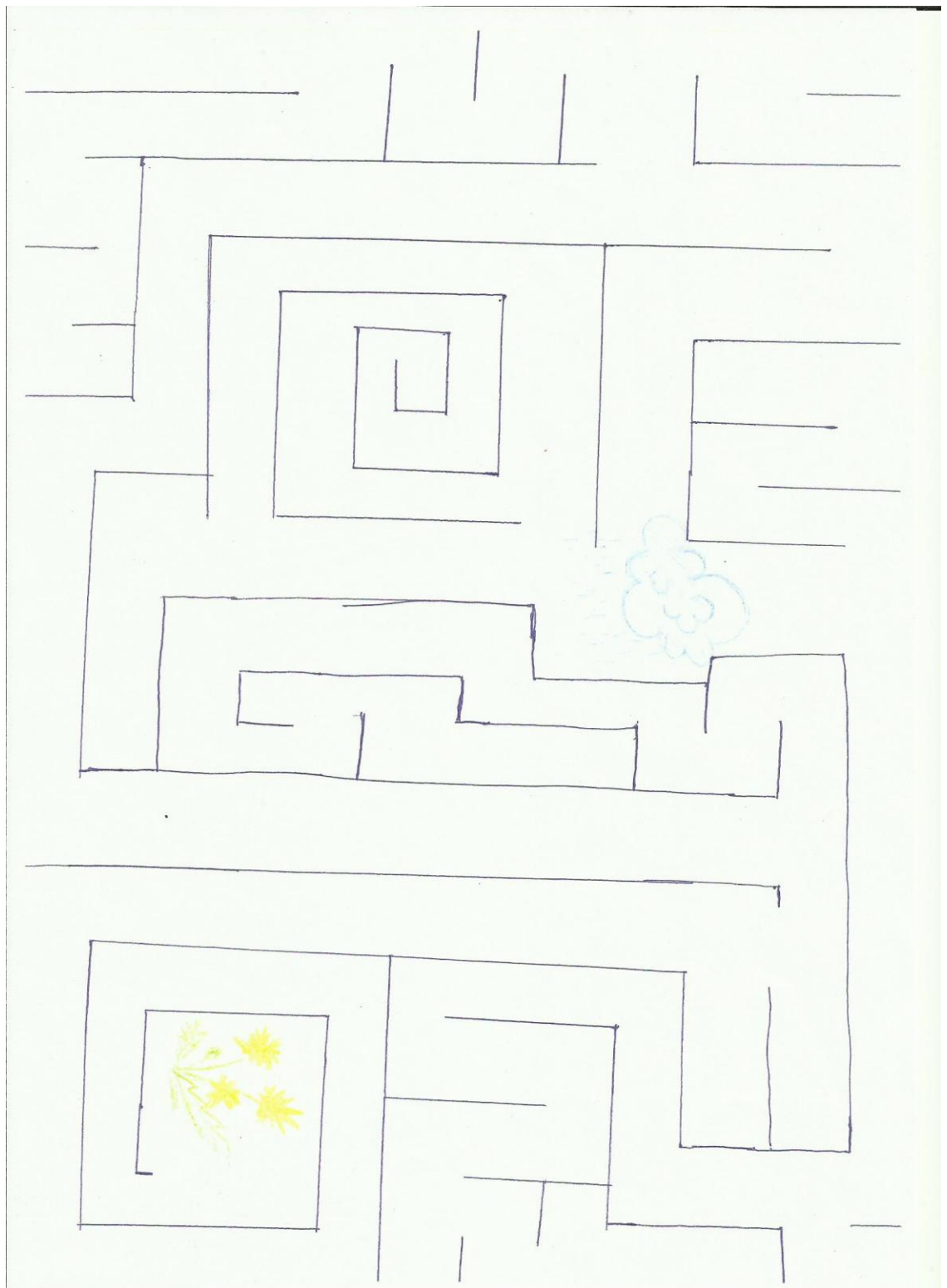
Příloha č. 1: Myšlenková mapa: Odemykání vody

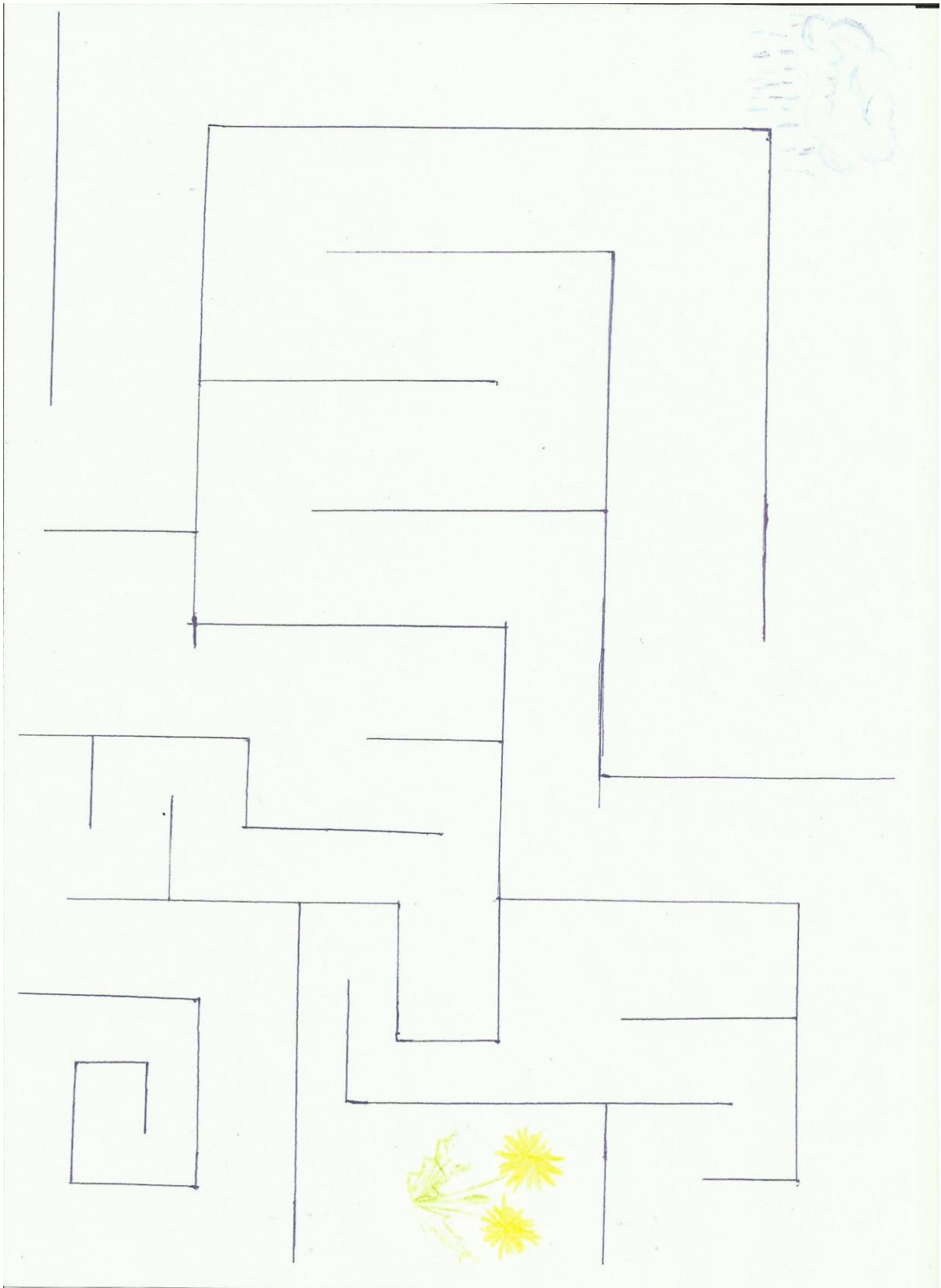

Příloha č. 2: Myšlenková mapa: Chráníme les a přírodu

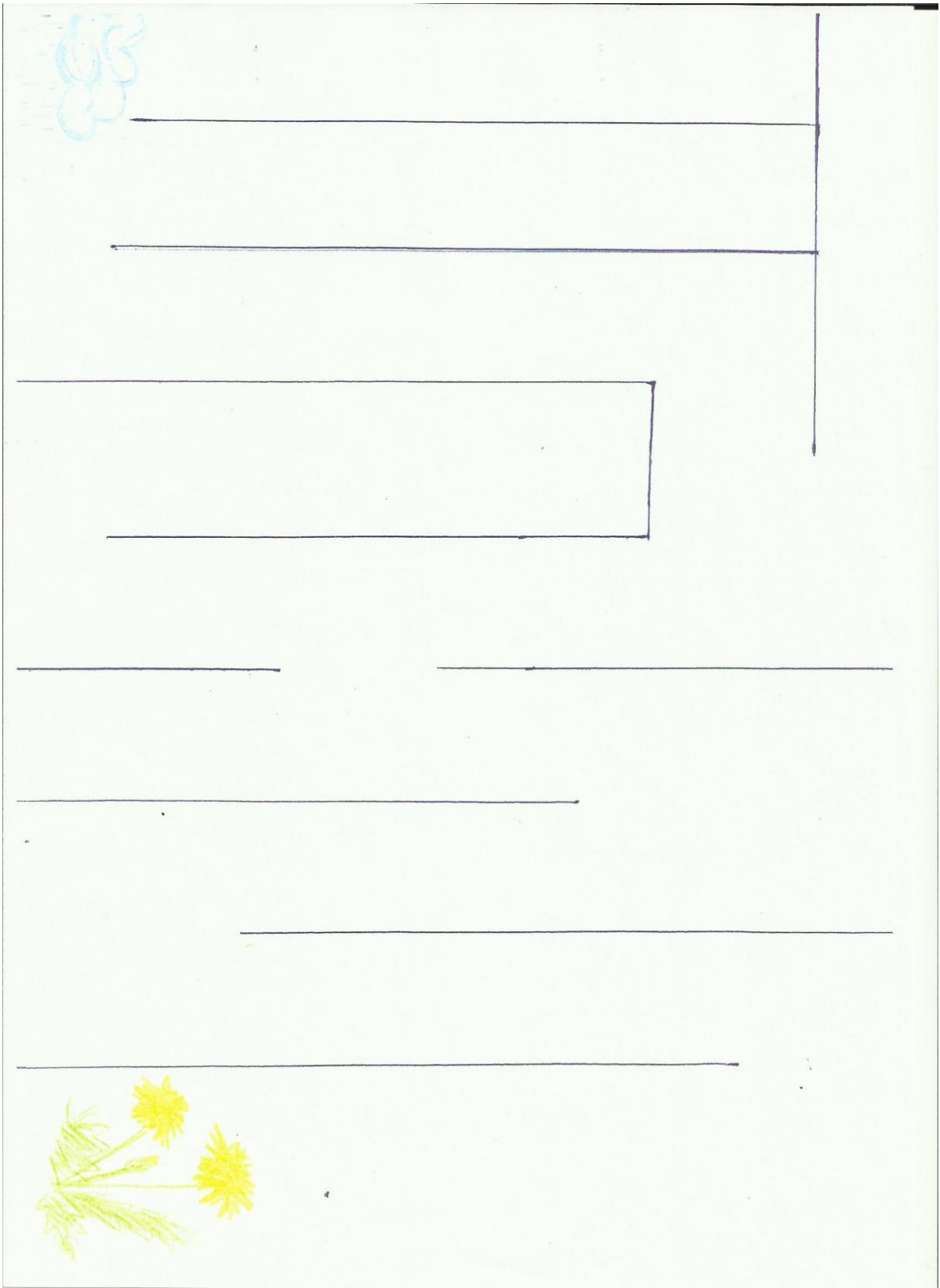

Příloha č. 3: Vodní bludiště

Příloha č. 4: Hledáme správný koš – papírové bludiště

